


Sermó
Conquista
de
Albuxeda.

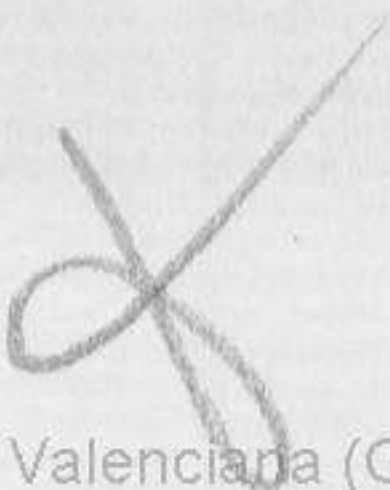
Biblioteca  Valenciana



31000005084523

XVI

556

A handwritten mark or signature consisting of several overlapping loops and lines, located in the bottom left corner of the page.

Encuadernaciones

PAPYROS

C/. Diana, 19-1º D • Telf. 642 23 84

DENIA







DE LA S. CONQVISTA
DE LA MOLT INSIGNE,
NOBLE, LEAL, E CORONADA
CIVTAT DE VALENCIA.

PREDICAT

EN LA SANCTA ESGLESIA
Metropolitana de dita Ciutat a 9. de Octu-
bre, any 1666. dia del Inuictissim Bisbe,
y Martir Sanct Donis, per lo R. Docttor
Gaspar Blay Arbuxech, Prebere de la Real
Congregacio del Oratori de Sanct Felip
Neri de Valencia, en ocasio ques traguè
novament en la Proccesso general la augusta
Espasa, eo, Tizona del Serenissim
Senyor Rey En Jaume el
Conquistador.

DEDICAT

A LA MATEIXA NOBILISSIMA CIVTAT
per lo Docttor Grabiell Verdù, Rector de la Villa de Xalilla,
Comissari de la sancta Inquisicio, y Penitencier dels
molt Illustres Senyors Canonges de dita
sancta Esglesia.

Impres en Valencia, per Geroni Vilagrafa, Impressor de la Ciu-
tat, junt al moli de Rovella. Any 1666.

DE LA S. CONQUISTA

DE LA MOLT INSIGNE

NOBLE REAL E CORONADA

CIVTAT DE VALENCIA

PREDICAT

DE LA S. ANCTA ESGLÉSIA

de la qual se ha de fer un

predicament per lo

de la S. de Sant

de la S. de Sant

de la S. de Sant

de la S. de Sant

de la S. de Sant

de la S. de Sant

Senyor Rey En Jaume el

Conquistador.

DE LA S. ANCTA

DE LA S. ANCTA

DE LA S. ANCTA

DE LA S. ANCTA

DE LA S. ANCTA

DE LA S. ANCTA

DE LA S. ANCTA

A PROVAÇIO DE DON IVSEP DE CARDONA,
Mestre en Filosofia, Doçtor en sacra Teologia, Dega, y
Canonge de la sancta Metropolitana Esglesia
de Valencia.

DE orde, y comissio del molt Illustre, y Reverent senyor D. Iusep Barberà, per la gracia de Deu, y de la sancta Sede Apostolica Bisbe de Maronea, Canonge de la sancta Esglesia Metropolitana de Valencia, y per lo Illustre, y molt Reverents Senyots Capitol, y Canonges de dita sancta Esglesia, en lo espiritual, y temporal, en la present Ciutat, y Diocesis de Valencia, Oficial, y Vicari general Sede vacant: viu; y regonegi lo Sermò de la Conquista de Valencia, q̄ lo dia de Sanct Donis predicà en la Esglesia Metropolitana de aquesta Ciutat lo Doçtor Gaspar Blay Arbuxech, Prevere de la Real Cògregacio del Oratori de Sanct Felip Neri; y haventlo be mirat, y admirat, em recordi de aquella Maxima de Cicerò, citat per Quintilià: *Quintilianus lib. 9. cap. 3.* *Eloquentiam, quæ admirationem nõ habet, nullam iudico.* Esta si ques pot dir eloquencia, puix tots, tant al oirio, quant al legirle, estam assombrats, considerant la propietat, y facundia ab que parlà la nostra llengua materna. Y si la major gloria consistix en ajustar, y vnir en vna oracio delit, y utilitat, com ho canta aquell vers: *Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.* Lo autor ha conseguit esta felicitat; si ohim al nostre Español Seneca: *Seneca 3. Lectio certa prodest, varia delectat.* En est Panegirich se vnixen les dos coses ab molta propietat. Perq̄ primerament nos proposa a la vista la vera, y constant historia, cada any repetida, mes nunca fins hui tan clara, distincta, y ceñidament; de tot lo q̄ li passà al Rey Don Jaume en lo siti, y conquista de nostra Ciutat de Valencia: y ab singularitat la Espasa del dit Serenissim Rey, q̄ ha manifestat est any la molt Illustre Ciutat, ab la qual lo nostre valeròs Princep alcançà tan illustres victories dels Sarrahins; que si a Alexandre el pintà Plutarch ab vn llam en la ma dreta en conte de espasa, la nostra Tizona posada en la dreta del Rey Don Jaume el Conquistador, fonch llam peral Rey Zaen, y tota la Morisma de Valencia, y altres Regnes. Raho es donchs que ixca en publich, y es colloque en lo Temple arma tan victoriosa, pera que tots los Fels admiren la defensa de la Religio, lo

*Pausa. ap.
Thea. V.
H.*

*Anton. Bri
xia verb.
Glad. n. 50.*

amparo de la Esglesia, la proteccio dels Christians, il
açot dels infels Sarrahins, is animen a donar gracies
a Deu per tant senyalats beneficis. Accio tan raciona-
ble, que la barbara Gentilitat regoneguè ser deguda a
fos Deus, segons Pausanies: *In Iovis Templo Pelopis ensis
conspiciebatur, capulo aureo elaboratus.* Y si conforme diu
Antoni Brixia en los Comentaris simbolichs, vna espa-
sa entre lliris, y flors ab lo lema: *Consilio firmata Dei,*
fench geroglifich del patrocini que tenia vna Verge del
Regne de França: *Gladius, sive ensis coronatus cum duobus
lilijs splendentibus, & cum titulo; Consilio firmata Dei,* sig-
nificat protectionem quam assumpsit Virgo quadam Aurelia-
na de Regno Gallico. Quant mes be ajustada es aquesta
doctrina a la nostra espasa, que lo Rey Conquistador
deixà entre lliris, y flors, q̄ son los jardins de Valencia.
Y si miram lo titol, a qui millor li quadra que al Rey
Don Jaume? que fiat, y refermat ab lo consell de Deu,
proposat per Sanct Pere Nolasco, que li profetizà, deu
anys abans la victoria de Valencia, *Consilio firmata Dei,*
emprenguè animòs la conquesta de aquesta Ciutat, y
Regne. Mes si miram a altra llum est Panegirich, el veu-
rem tant textit de varietat de histories humanes, y sa-
grades, de versos, sentencies de SS. Pares, y discursos
aguts, que tots com abelles en vn florithort trobaràn
en tan varies flors molt que gustar, com canta lo Poeta.

Innocentius.

*Floribus atque vt apes in saltibus omnia libavit;
Omnia nos istem de pascimur aurea dicta.*

*Seneca ad
Lucilium
epist. 2.*

Y com no sia raho, que doctrina tan gustosa, è impor-
tant sia sols oida de pas, y es perda la utilitat q̄ esperam
de aquest Sermo; puix com diu lo Filosof Cordovès:
Nihil tam utile, quod in transitu prossit. Per ço, lo de parer;
que no sols se pot donar llicencia, per no tenir res con-
trari a la sancta Fè Catolica, pera poderse imprimir est
tan docte Sermo; sino quel deu lo Autor eternizar en la
Estampa, a fi de q̄ en ell apendrán los doctes, admirarán
los historichs, contemplaran los virtuosos, observaràn
los Poetes, y trobaràn los ingenis curiosos materia
proporcionada a son gust. Est es lo meu sentir, en Va-
lencia a 24. de Octubre de 1666.

Imprimatur:

Don Iusep de Cardona.

I. Episc. Vic. Gen.



A LA MOLT NOBLE,
Y MOLT LEAL CORO-
NADA CIUTAT DE
VALENCIA.

LOS MOLT ILVSTRES SENYORS
Iusep Muñoz, y Artès, Generòs, jurat
en Cap dels Cavallers : Iusep Luys
Gomez, jurat en Cap dels Ciutadans:
Sebastia Borràs, Generòs: Domingo
Torrezillas: Gabriel de Liñan, Fran-
ces Ponti, jurats Ciutadans: Geroni
Ariño Racional, Ignacio Perez Cal-
villo Sindich, tambe Ciutadans,
eterna felicitat, y
salut.



*B gran demostracio de ale-
gria, y cordial goig ohi V.S.
dia del Inviçtissim Bisbe, y
Martir Sanct Donis del cor-
rent any 1666. en esta sancta Metro-
poli-*

politana E Iglesia de Valencia, lo doctissim Sermo de la sancta Conquista de dita Ciutat, illustrissima sempre entre totes les de Europa en la Nobleza, doctrina, y sanctetat, y en totes les altres admirables grandezes, que gozam, fet a per lo venturosissim senyor Rey En laume, el Primer de Aragò, dit lo Cõquistador, en lo any 1238. predicat per lo molt erudit Doctõr Gaspar Blay Arbuxech, Prevere de la Real Congregacio del Oratori de Sãct Felip Neri, fundada en la mateixa Ciutat; per veure en dit Sermo renovades, y publicades ab gravissim, è innumerable auditori les dolcissimes antigues memories de dita sancta guerra, y conquista, y dels prodigiosos, y celestials favors, que reberen visiblement en aquella les Catoliques armes de dit Serenissim senyor Rey de gloriosa memoria, que desterraren de aquest tan delicios Parays de Valencia les horriblestenebres, errors, y barbara secta de Mahoma, y plantaren ab tota felicitat

ticitat nostra sancta Fe, y ley de Iesu
 Christ Senyor, y Redemptor nostre: ço
 es, la miraculosa invencio de la precio-
 sissima, y Angelical Imatge de nostra
 Senyora S S.^{ma} del Puig, primera Patro-
 na desta insigne Ciutat, y Regne de Va-
 lencia; lo portentos socors del valero-
 sissim Martir Sanct Jordi, Patro an-
 tiquissim de les Armes de la sancta, è
 universal Esglesia, y especialment dels
 Serenissims Senyors Reys de la Coro-
 na de Arago, en aquella celebrada ba-
 talla del dit Puig de Cebolla, eo Enesa;
 y lo dichòs complement de aquella
 grau profecia, que feu al mateix senyor
 Rey Conquistador, deu anys abans,
 lo seu charissim parent, Capellà,
 Conseller, Predicador, y Confessor
 Sanct Pere Nolasco, Patriarca de la
 sagrada, Real, y Militar Orde dels
 Redentors de Nostra Senyora de la
 Misericordia, y Merce; dit per exce-
 lencia en aquell temps lo Profeta de la
 España Tarragonense, animant a sa
 Magestat pera la empresa de dita Cõ-
 quista;

quista;

quista, y assegurantli de part de Deu la
victoria, y assistint personalment a esta
S. Guerra, ab molts esforçats Cava-
llers Religiosos de dita Real Milicia
Mercenaria, com també havia assistit
abans a la conquesta del Regne de Ma-
llorques, y en apres assistí a les conquis-
tes dels Regnes de Murcia, Granada,
y Sevilla ab los dits seus Cavallers,
profetizant sempre les vitories. Fench
molt gran alegria de tots veure dit dia
de sanct Donis en la Processó general,
que el senyor Racional desta Ciutat
portava davant del Estandart de la
Conquista, y Rat penat, la Real Espa-
sa, eo Tizona, que servi al mateix se-
ñor Rey En Jaume per a la dita Con-
quista de Valencia, y que quant se pre-
dicava en dita Esglesia Metropolitana,
estava colocada est apreciosa joya molt
honorificamēt al costat del Altar major
en la part del Evangelí, damunt de un
bufet ricamēt adornat, a vista de tots,
y prop de dit Estandart: sabent també
que U. S. a instancia del R. Pare Mes-
tre

154

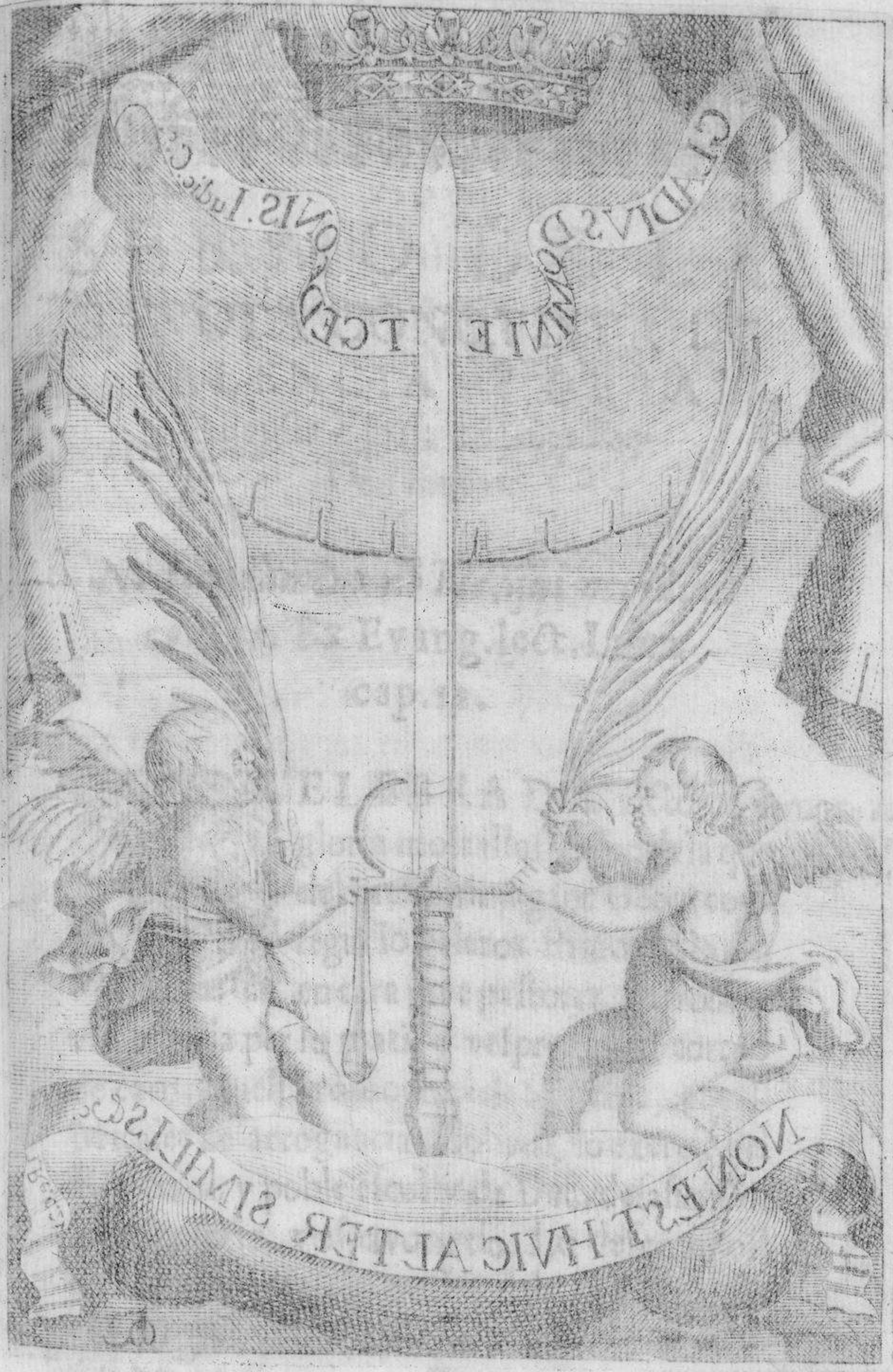
tre Fr. Gregori Ruiz de Monserrat,
Toledà, conventual del Real Monestir de dita celestial Religio en esta Ciutat, ha fet en lo present any una molt prudent, y lloable determinacio de traure, y portar perpetuament en la mateixa conformitat, la dita Espasa Real en totes les processons dels dies dels gloriosos, y constantissims Martirs Sanct Donis, y Sanct Jordi, cosa que en james se ha fet fins lo any present: y pareix disposicio del Cel, que avent esforçat esta Espasa contra els enemics de la Fè lo esperit profetic de dit sanct, y verginal Patriarca Nolascó, ixques ara un fill del mateix glorios Fundador, que ab lo seu fervoròs zel procuràs donar a esta Tizona esta gloria. Per orde de V. S. y per los motius referits, y grã amor, que yo, y tots los meus devem al dit Invidiàssim senyor Rey En Jaume, per haverse dignat de honrarlos ab molts favors; he soplicat al dit Doctó Arbuxech, que em donas lo Sermo pera estamparlo, y pe-

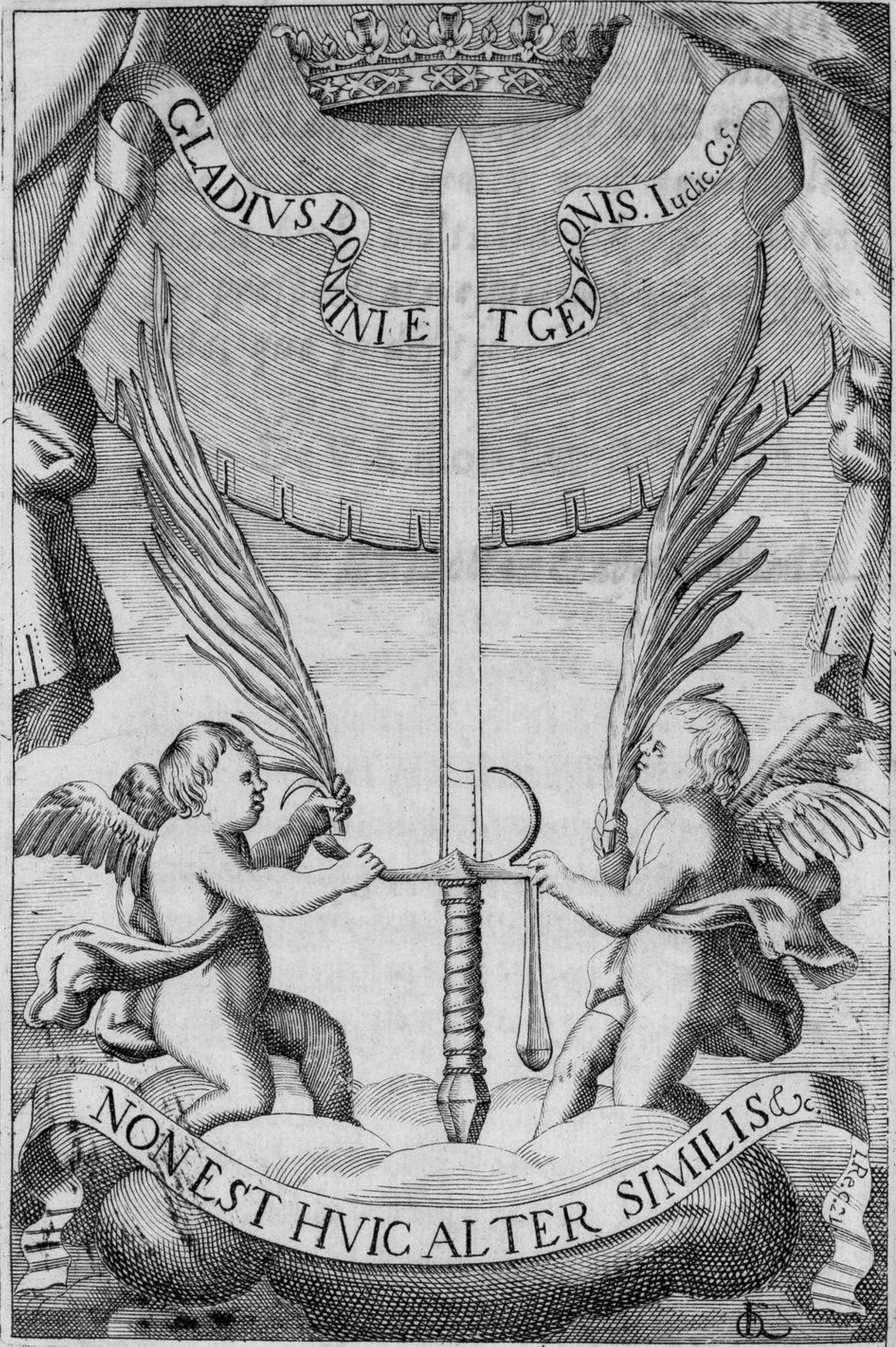
ra mostrar, que tinch molt bona elec-
cio, y gust, posse el mateix Sermo im-
pres en la ma, y favor de V. S. entenec
que serà est servey mol agradable.
Goze V. S. molts llarchs sigles totes
les prosperitats espirituals, y tempo-
rals, que yo desitje.

De V. S. molt humil Capellà.

El Doctor Gabriel Verdú.

SER.





**SERMO DE LA
 SANCTA CONQVISTA DE
 VALENCIA, Y DE LA
 Augusta Espasa del señor Rey
 Don Jaume.**

*Ne terreamini ab his, qui occidunt
 corpus. Ex Evang. lect. Lucae
 cap. 12.*



CELEBRADA victoria, è gloria molt illustre fonch la que del presumit jagant Geteu conlegui lo valeros Princep Davit, en cara jove pastoret. Afrontava cada dia per lo mati, y vespre aquell torreò de carn, aquell promontori de soberbia, aquell Micalet de arrogancia, Goliath, lo exercit del Rey Saul, y poble escollit de Deu, desafiantlo, amenaçantlo, y espavorintlo. Lo descompost de la greña, lo descompaslat dels passos, lo ferros del gest, lo cruel, y espantòs dels vlls, lo des-

Desafiu de Davit ab lo jagant.

2
proporcionat del cos, lo relluent de les azerades
armes , lo arrogant, sobre crù, de les paraules
tenia tan acovilats los nobles pits, è bellicosos
animos de aquell poble Israelitich ; que ningú
fonch may gosat de eixir al desafiú ab lo terri-
ble Filisteu.

Quant Davit , Pastor noble, è animòs, ab lo
zel del honor de Deu, ab lo dolor del oprobí de
la sua Patria, ab lo ardēt amor de son Rey Saul,
ixque determinat a la campanya, Pigmeu con-
tra Hercules, formiga contra vna torre , y hu-
mil tomello contra vn cedre racional, lens mes
armes, que vn gayato, vna fona, y cinch vives
codices pedres, que del torrēt triades havia. Ixen
a la campanya els dos, lo lagant armat de al-
tiva arrogància; lo Pastor de virtuosa humili-
tat: aquell ab armes azerades , aquest ab forces,
que Deu li havia dedes invocant a son fals idol
aquell; invocant lo ver Deu dels exercits aquest,
quant a saho escull vna de les cinch pedres, en-
caixala eu la fona, tornejala sobre el cap , com
qui es coronava ja segur de la victòria : despara
Davit, esclatix la fona, engasta en lo front altiu
la pedra, q̄ li penetrà fins al cervell : tremola el
lagant , bamboleja el cos, dona vn vayve , cau
postrat en terra, arremet lo Pastor, trauli el col-
tell de la baina, segalil cap , y en senyal de la
victòria.

Victoria
de Davit.

victoria el portà a Ierusalèm, cantenli la
 gala, du les a mes a lon Tabernacle, mes la es-
 pasa al Tabernacle de Deu, que estava a la saho
 en Nobe, penjala junt al Altar, y Arca del Se-
 nyor, com apres li dix lo Sacerdot Achimelech:
Ecce hic gladius Goliath Philistæi, quem percussisti
in valle Terebinthi. Repara el Tostat, gloria il-
 lustre dels ingenis de Espanya: que es la causa
 de que les altres armes du Davit al seu Taber-
 cle, el cap presenta en Ierusalèm, y la espasa del
 Filisteu, instrumēt menys ruidòs de la victoria,
 presenta en lo Tabernacle de Deu, q̄ era en aquell
 temps lo Temple, y lloch de oracio? Y respon
 doctament al nostre intent: *Positus est gladius*
David in tabernaculo propter duo: Primò propter ip-
sum David, quia David superaverat Philistæum non
in fortitudine sua, sed à Deo adiutus: ideo posuit gla-
dium in tabernaculo ad recognitionem huius beneficij
a Deo sibi præstiti; ideo dabat hoc ei in munere: Se-
cundò propter Israelitas; nam quando intrabant san-
ctuarium videbant ibi gladium Goliath, & recorda-
bantur quod Deus eis victoriæ beneficium contulisset;
ideo surgerent in divinam laudem. Ex hoc apparet li-
citum esse militibus in templo nostro, sive in quacum-
que Ecclesiâ relinquere signa virtutis suæ in armis;
quia per hoc significant, quod magnifica gesta, quæ ha-
buerūt in armis ex Dei beneficio assecuti sunt. Grans
 paraqu

r. 212. 83
12.

Abulenſis
hic.

Que es li-
cit, y de-
cent als
Christians
presentar
les armes
a Deu en
les EsGLE-
sies.

4
paraules de la gloria de Avila, en aprobacio, è
abono de la heroica accio de nostra Ciutat, en
collocar hui la espasa *Tizona* de son invicte Rey
en lo presbiteri del Altar major de esta sancta
Esglesia, junt a la arca de la Verge sanctissima
Maria Mare de Deu, è junt al Mannà del San-
ctissim Sacrament. Diu aixi est Autor: Fonch
collocada la Espasa de Davit en lo Tabernacle
de Deu per dos causes: La primera per respecte
de Davit; per que Davit havia vençut al la-
gant Geteu, no ab la força, y valentia, sino ab lo
favor, y adiutori de Deu: per tant posà la espa-
sa en lo Tabernacle pera senyal de reconeixi-
ment, y memoria de vn tan gran benefici, que
Deu Senyor nostre fetli havia, per ço li oferia
est do, com a presentalla de agraiment. La se-
gona causa fonch per respecte del poble de Is-
rael; per que entrant los Israelites al Sanctuari
possaven allora los vils en la espasa de Goliath,
ys recordaven, que la divina Magestat los havia
atorgat lo benefici de tan gloriosa victoria: per
lo qual se moguessen a tributar degudes loors al
Senyor. Per hon se veu ben clar, que es llicit als
soldats en lo nostre Temple, ò en qual evol Es-
glesia deixar les armes per memoria, è seña de
son valor per quāt per elles se representa, que los
heroichs, y memorables fets, q̄ obraren en les ar-
mes,

mes, los conseguiren per lo favor, y benefici de Deu nostre Senyor.

Hui donchs, la molt Catolica, Pia, Noble, è Leal Ciutat de Valencia, reconeixent, è protestant, que la sancta, memorable, è gloriosa victoria del Serenissim Rey Conquistador es aguda, y conseguida, no tant per lo valor de les invictes armes del nostre Real Restaurador, quant per favor, è gracia del gran Deu dels exercits, è de la soberana Verge Maria Mare sua, colloca, presenta, è oferix lo coltell del altissim Rey, instrument que fonch desta in immortal victoria, en lo Tabernacle de Deu: pera que tots quants Valencians entram hui en esta sancta Esglesia ems mogam a dar gracies al Senyor per lo benefici, è favor, que per medi de est instrument fonch dignat de fer a esta noble Ciutat.

Resolucio
acertada
de la Ciutat de Valencia.

Mes veig tot lo auditori desitjos de oyr la historia desta conquista, q̄ calcun any solen los sagrats Oradors relatar en aquest Pulpit, per ço la referirè breument ceñida, per tenir lloch (dites les espasades) de poder publicar los elogis, y valor desta sempre victoriosa espasa. La historia de la Conquista se aguè desta manera.

Ia lo Inviçtissim, è Serenissim Rey Don Jaume, Primer dest nom en Aragò, clar espill de

de nostres Princesps, idez de heroichs, y valerosos Capitans, gloriosa emulacio dels passats sigles, lustre, y honor dels presents, y exemple vnich als devenidors, en qui flori en vn temps la generalitat de Alexandre, la valentia de Davit, lo esforç de Sanso, la bellea de Absalò, de Salomò la prudencia, dels Celars les victories, la pietat dels Macabeus, dels Hercules la fortalea, y la alabança de tots junts. Ja aquel Iosue Espanol, Annibal Aragones, Gedeo Christia, è batejat Scipio havia agut revelacio, è profetica seguritat del Gran Profeta Tarragones Sanct Pere Nolasco, Confessor seu fundador, y glorios Patriarca de la sagrada Militar Religio de nostra Senyora de la Merced redempcio de Captius. Ja corroborades les esperances ab la miraculosa inyeencio de la sagrada Imatge de nostra Senyora del Puig, davall de vna Campana. Ja alentat son valor en aquella gran victoria que consegui de quaranta mil moros Valencians, è Granadins, apareixentse junt al Puig de Enessa lo glorios, è invicte Martir Sanct Jordi nostron Patro, cavaller en vn cavall blanch, ab espasa en la ma, y Creu roja en lo pit, tronchant vides de moros, e perseguint los fins al riu sech de Valencia, dit ara dels nostres lo barranch de Carraxet; quant ab celestial inspiracio, è nobles intents,

Anima S.
Pere Nolasco al
Rey pera
la Con-
quista.

Apareixse
S. Jordi ab
armes blā
ques.

Ita Ben-
per & alij.

avenent ajustat en lo Puig de Enesa vñ exercit de mil infants, cent, y quaranta Cavallers de linatge, cent y cinquanta Almugavers, homès ferostechs, criats entre les penyes, vestits de pells, calçats de abarques, de semblant horrible, y animo valeros, pacients de treballs, aveats a tres dies de abstinencia, y molts de continuo pelear; aplegà per la costa de la mar al Grau de Vaiencia, per Pasqua Florida del any 1238. determinat de fitiar a Valencia, marcharen de alli fins ahon està ara la Creu del Grau.

Partix lo Rey del Puig pera el Grau ab mil infants, y cent y quaranta Cavallers

Almugavers soldats ferostechs.

Pareguè convenient al Rey, è Capitàns passar lo riu, o y encara necessari, a pesar de doscents moros de acavall, que armats escaramuçaten pera impedir lo pas, ab perdua de la vida de alguns dels nostres, si be molt poch. Passaren lo riu Turia, ò Guadalaviar, y assentaren lo exercit a l'altra part, hon està hui vna Creu, que a la part de Levant, te prop la mar, a la part de Ponent la Hermita, ò Capella de nostra Senyora de Montolivet, a la banda del Nort lo riu, a la demigdia les almarjals de la Albufera; crech yo, que serà la Creu de la Conca; quiçà corromput lo bocable antich de la Creu de la Conquesta. Asi estigue lo exercit aquella nit, mes los Almugavers, gent marcial, è bulliciosa, apenes lo Sol començà a daurar les cimes de les munta-

Al passat lo riu pelean ab los moros.

Planta la primerania lo Real.

Ita Rem Jacobus in Chronico.

C nyes

Guanyen
Ruçafa.

nyes ab lo rich pincell dels seus rosos, è lluminosos raygs, quant ja ells agueren ocupat la alqueria de Ruçafa, siti de jardins, y cases de deport dels moros nobles, y poderolos de Valencia.

Vide Beu-
ter & Re-
gem Iaco.
in Chron.
cap. 89.

Vist per lo Rey Don Jaume (encara que malalt dels vills, que per les sobrades vigilies, sino era llavantlos ab aigua calenta nols podia obrir, com nota la historia) al instant los ague socorreguts ab tot lo exercit, per que no ixquessen de Valencia els moros, y els degollassen per ser poch. Pensat y fet; perque apenes lo Rey fonch en Ruçafa, quant amaneix que lo Rey Zaen de Valencia ab deu mil moros de apeu, y cosa de quatre cents de acavall, per junt a vna torre distant de Ruçafa no mes de doscents passos. En tot aquel dia fins hora de vespres no menjà el Rey, ni ningú del exercit mes que vn poch de pa, y formatje, y aço estant acavall.

Exercit
del Rey
Zaen.

Rex Iacob.
cap. 91.

Lo Rey
moro no
esgotat de
pelear per
por que te
dels seus

Posas lo Rey Conquistador en forma de batalla, aixi mateix lo Rey Valencià, mirens de front a front los vns als altres, y no gosant acometre el Turch, al vespre es retirà a la Ciutat. No gosà; per que zelava dels vasalls de la Ciutat no se li revelà sè, per haverhi molts dells apalsionats, y parcials del Rey Zeytabuzeyt, expuls de València, y ja Christia, dit en lo batisme D. Vicent, q̄ venia per vengarse de la tirania de

Zaen

Zaen, en companya del Rey Don Jaume, ab molts moros de calitat. Cinch dies estigueren sensdesparar vna flecha, tractant los de Valencia de fortificar se; los nostres de atrincherarse. Fent-se en si forts les dos parts, lo Rey plantà lo exercit en la plaça, hon ara està la Creu tapiada, y la tenda Rey al sobre vna roqueta, ò penyeta de grava apinyada, que es hon lo Illustrissim senyor Archebisbe D. Marti Lopez de Hontiveros, que haja bon repos, ha fundat lo molt religios Monastir de Monjes Franciscanes Descalces.

Hon assen-
tâ lo Rey
son Rey al

Veren les espies en vn favar quaranta moros que estaven collint faves; demanaren llicencia al Rey alguns Cavallers pera anarlos a captivar; no volgue la Alteza, rezelant alguna emboscada, ò altra traicio, ò perill. Vltimament juntat Consell per hon seria millor batre els murs de la Ciutat, foren molts de parer de dar la bateria a la muralla per junt al portal de la Boatella, que era la porta per hon se eixia al carrer de Sanct Vicent Martir. Respongue el prudent Rey, que no; perque exirien los moros per dit portal a acometre els combatents, y a cremar los enginys, y maquines, y tenien molt prop apres la retirada; que la bateria se havia de donar a la muralla que estava entre dit portal de la

Ixen los
moros a
collir faves.

Tractende
dar bate-
ria a la
Ciutat.

Parer del
del Rey D.
Jaume.

*Ita Rex,
Benter, &
Escolano.*

Boatella vers Ponent; y el portal de la Xerea, que estava hon ara estan los Sanctets, y la Congregacio, a la part de Levant, y no havia torres, ni portals de hon poguessen impedir los asalts, y bateries, y si els moros foren gosats de exir, tenien la retirada distant, y els nostres los podien alcançar, y matar. Pareguè millor aquest consell.

Trobavàs ja lo Rey ab poderosissim exercit, per haver vengut moltes companyes de Aragò, Catalunya, Castella, França, Italia, y dels moros descontents de Zaen.

*Ita Benter,
& alij.*

*Vide Benter,
& Escolanus,
& Chron. Regis Jacob.*

Constava lo exercit de fixanta mil infants, y mil Cavallers de Linatge, perhon se dix apres Valencia la Noble. Estaven alli dos Arquebisbes, lo de Tarragona, y lo de Narbona, lo Rey passat de Valencia Zeytabuzeyt, dit apres Don Vicent Belvis; los dos Mestres, de Calatrava, y de Sanct Jaume de Vcles; los Bisbes de Zaragoza, Barcelona, Tortosa, y Lleyda, Holsca, Enna, Vich, y lo elect de Segorb; los Mestres del Temple, y del Espital, y molts Comandors, y Tinentes de Mestres, y molts altres Senyors, y Prelats.

Començaren la bateria per la part del mur vell, que hui està al carrer de la Morera, dit lo carrer del Trabuch, junt ahon apres estiguè el

portal, que es hui la boca del carrer de les Granotes. Plantaren vn trabuch, y dos fonevols, y altres maquines, è enginys, ab que sols pogueren descrostar lo mur, mes no ferhi mes altra mella; hans les pedres que tiraven se emboçaven en lo terreny de la muralla, y no eren de efecte. Saltaren a l'altra part del fosso los de Leyda, y romperen la paret del mur per tres parts, fent vns portells que podien entrar per cada hu dos homens a la par, y per esta valentia mereix querendar pes, y mesura a Valencia, mes los moros per dins a lora els taparen, y repararen tot lo dany.

Rex Jacq.
cap. 94.

Feren vna eixida per lo portal de la Boatella los moros, a qui acometè lo Arquebisbe de Narbona ab la sua gent; lo Rey quel veu resolt de seguirlos, coneguè que avia emboscada, y enviali a dir per vn soldat, que es paras, no volguè detenirse, y el Rey en persona muntant à cavall, anà, y el fen detenir. Al girar lo Rey la bolta, volguè alçar la visera vn poch, pera veure quanta gent tenia el sitiàt en aquella part, y vn moro li desparà vna ballesta, y li acerta ab vna sageta en lo pols, que no entrant en lo test del cap, traguè la punta a la mitat de la cara sobre la cella. Lo Rey impacient, y brau pegà ab la ma vn colp a la sageta, y li rompè la asta, y refanà la

Lo Arquebisbe de Narbona perseguix als moros.

Nafren al Rey los moros ab vna flecha

Rex Jacq.
cap. 96.

nafra

nafra fent major la ferida, y derramant major copia de fanch, posas vn mocador, y anasen al exercit en lo mateix cavall riētse ab los soldats, per que no desmayassen jutjantlo mal nafrat. Curà en cinch dies, y muntà a cavall, è ixquè a animar los soldats per tot lo exercit ja ab cara, y vlls desunflats.

Picats alguns Cavallers del atreviment de haver nafrat al Rey, cercaren la torre que estava defront lo portal de la Boatella, ara carrer de Sant Vicent, y no la pogueren pendre per lo focorro que ixquè de la Ciutat. Tornaren sen, y per consell dels Bisbes, y Nobles, lo Rey envià els ballesters del exercit, y doscents cavalls. Los moros ja la havien desamparada, sols quedaren deu de guarnicio. Pararenla tan plena de sagetes, que pareixia vn ariçò. Els deu moros pelearen (diu lo Rey en la sua Chronica) valerosament; quant vn soldat tirà dins la torre foch artificial, y començàs a cremar; los cercats de ella demanaven misericordia, dient en llengua Arabiga: *Captivo aley captivo aley guatlaquivir*; que vol dir: *Iams dam per catius al Rey, perdonaunos per lo gran Deu.* Ultimament amarchis per la sageta del Rey, y per atemorizar la Ciutat los acabaren de cremar. Pareix que pintava esta ruina Virgili en lo llibre 2. de la Eneyda, dient:

Rex Jac.
cap. 98.

Rendixen
la torre de
la Boatella.

Ita Ben.
ser.

Turrim in præcipiti stantem, summisq. sub astra
 Eductam tectis, vnde omnis Troya videri,
 Et danaum solitæ naves, & Achiaca castra
 Aggressi ferro circum, quâ summa labantes
 Iactura tabulata dabant, convellimus altis
 Sedibus, impulimusque, ea lapsa repente ruinam,
 Cum sonitu trahit, &c.

Æneidos
lib. 2.

Vingue a Valencia socorro del Rey de Tu-
 nez de dotze, ò quinze vexells. Los moros que
 ho saberen, feren mes de mil falles, tocaren cla-
 rins, caixes, dolçaynes, y feren altres de mōstra-
 cions de alegria. El Rey al altra nit feu fer lo
 mateix, en cada tenda fa falla, tocaren clarins,
 caixes, añafils, y despararen coes llams, ço es, coets
 boladors, en senyal de poch temor del socorro,
 conforme diu lo Artiaca, y Canonge Bernardi
 Gomez: *Quibus ignitis monstris, vulgò coetes, seu*
cometes vocatis, in Urbem supra muros iniectis, vr-
banos mirè conterritos fuisse fama tulit: hinc vespere
S. Dionysij huiusmodi facibus memoria hæc celebra-
tur; è per ço lecostruma desparar coets, piules, y
tronadors la nit de Sant Donis en Valencia.
 Embià el Rey a la mar doscents homens ar-
 mats, q̄ estigueren embofcats entre els canyars,
 y montanyars de la vora de la mar. Los moros
 que olgueren la embofcada no gosaren desem-
 parcar.

Socorro de
 Tuncz.

Fa lo Rey
 desparar
 coets.

Van los
moros de
Tunez a
Paniscola.

Rex Jaco.
cap. 95.

Preneu los
nostres la
Xerea.

Peleen ab
los moros
los Serrás,
y donen
nom al por
tal.

Prene los
nostres lo
arraval de
la Alcudia,
y porta
Valdina a.

barcar. A visà lo Rey tota la costa fins a Paniscola, vent lo que havia de succeir; lo moro anassen a Paniscola, y posali siti: ells que no dormiē, ixqueren, y els espollaren molt gentilment. Vltimament fuixgueren en a Tunez, perque veniē vintiuna vela de socorro, y portaren provisiō pera el exercit, molt abundant de pa, vi, civada, formatges, fruites, y altres coses importants.

En aquella saho donaren cent Cavallers esforçats vn asalt al arraval de la Xerea, dit així per tenir vn fortí ab vna mesquita, que es dia la Xerea. A saltaren la, prengneren lo arraval, y encara aplegaren fins lo portal de la Xerea, dit ara els Sanctets, y matarē quinze moros dels mes Nobles; y destres Cavallers de la Ciutat. Altre asalt, ò escaramuça daren los terços de les Serranies de Daroca, Terol, è Calatayud; q̄ per haver vengut los vltims els cabè lo endret del portal, dit per ço lo portal de Serrans; acometeren als moros, feren los fugir, perseguint los fins a les mateixes portes de Serrans, y els moros los romperen la bandera, de lo qual lo Rey se dona per molt servit, y els donà Estandart ab les armes de Aragò.

Altre asalt donaren al arraval de la Alcudia, que es ara la partida del Toçal, enfront de vna porta que havia, dita la Valdina (quiga de allí

allí prengué nom lo que hui es diu lo pòrtal de
 Valdigna) esta porta Valdina estava hon ara la
 esparteria, en front della lo arraval de la Alcu-
 dia. Saquejaren lo los nostres, y es feren senyors
 de algunes torres que allí havia. De allí parti-
 ren a conquistar tots los pobles del contorn de
 Valencia, quels podien embaraçar. Prengueren
 a Torrent, è la sua torre, Vistabella, Picanya,
 Quart, que era gran poblacio, Alaquas, Mani-
 ces, Meslata, ara Mislata, Silvella, dita dels
 moros Chisvella, ara Chirivella, Silla, y lo seu
 Castell; si be es veritat, que el Castell de Silla
 costà huit dies de siti, y moltes bateries, y fonch
 menester portar vn inginy, dit lo Fonevol pe-
 ra combatrel. Prengueren a Almuçafes, è la sua
 torre, Espioca, è la sua torre, Benifayò, Alginet,
 Catarroja, Picacent, Alcacer, è la sua torre, Al-
 fazar, Payporta, Aldaya, Benimamet, Benife-
 rri, Burchaçot, è lo seu Castell, Benimaclet,
 Maçarrojes, y altres, y tornaren en molt richs,
 y victoriosos.

Guanyen
 los pobles
 del con-
 torn de Va-
 lencia.

Beniferri, &
 alij.

Succehi vndia, que vn moro mercader rich
 de Valencia sen ixque fugit, vent que les coles
 de la Ciutat anaven de capa cayguda, y sen vin-
 guè al exercit nostre com altre Sinon en Tro-
 ya el portaren les guardes que feyen la ronda,
 aplegà hon estava lo Rey, y li dix lo que Sinon al
 Rey Priamo:

Donà va
 moro bo-
 nes noves
 al Rey.

Rey Priamo:

D

Cun-

Aeneidos
lib. 2.

*Cuncta equidem tibi, Rex, fuerint quaecūq; fatebor
Vera, inquit, nec me Argolica de gente negabo.
Hoc primum, nec si miserum fortuna Simonem
Finxit, vanum etiam, mendacemq; improba finget.*

Rex Jacob.
cap. 99.

Senyor Rey, y o contarè à vostra Alteza tota la veritat de lo que passa, y no em negarè de moro de Valencia, y encara que la fortuna me ha fet desdichat, no em podrà fer va, ni mentiròs. Tota la confiança del Rey Zaen estava en lo socors, que aguardava de Tunez; mes hara que a vist lo mal efecte que a sortit dit socors, y per altra part lo estrago que V. Alteza a manat fer en la torre de la Boatella, y sobre tot jam no es troba ab provisió de forment, per quant lo siti es posa a la Ciutat quant los forments estaven encara en flor, ò en herba, sabrà V. Alteza, que

Aeneidos
lib. 2.

*Ex illo fluere, ac retro sublepta referri,
Spes Danaum, fracta virens.*

Los an caygut les ales al Rey Zaen, y als seus, y estan tan desmayades ser forces, que facilment podien ser conquistats. A legràs molt lo senyor Rey de tals noves, è maná que desde aquella hora en avant ningú matàs ningun moro; ans be procuraassen fer entrar dins la Ciutat quants trobassen per fora, perque creixent lo numero dels menja dors, creixques també la necessitat, y sels acabàs

acabàs mes prest lo manteniment; y aixi succei com lo Rey ho pensá.

Per que molt prompte ixque de Valencia, enviat del Rey, vn moro molt rich, noble, è destre en les armes, com se havia vist en moltes escaramuças, y torneigs, dit Ali Albata, natural de Paniscola. Vengut que fonch a la presen- cia del Rey, feu la salema, humillant lo cap, cre- huant los braços, è besant la ma a la Alteza li dix, que tenia vna embaixada que darli de part de son senyor lo Rey Zaen, ò en publich, ò en segret. Lo Rey Don Jaume, aconsellat de la prudentissima Reyna Dona Violant, filla del Rey de Vngria, neboda de Sancta Isabel, dita ans ques casades ab lo Rey, Dona Andreeva; a qui lo Rey mateix feu mudar lo nom: per ço passada la conquesta procurà lo Rey se edificàs la Parroquia de Sanct Andreu, en recompensa de haver llevat lo nom de Andreeva a la Reyna. Esta prudentissima senyora era venguda del Puig de Enesa als primers de Juny, y per portar tant acompanyament de Dames, y criats, pare- gueli al Rey no cabrien les dos families, la sua, y la de la Reyna en lo hort que ara es del Monas- tir dels Pares de Sanct Frances abans hort del Rey moro, hon lo nostre Rey posa lo Real quāt fonch eixit de Ruçafa; per esta causa li pa-

Mensatge del Rey moro al Rey Don Jaume.

Reyna Do na Violant

Perque es
diu lo Pla
del Real.

regne mudar-se al pla q̄ està en la part de allà del riu, dit per ço lo Pla del Real, ara es Palau molt sumptuos, dels millors de Espanya. A si estaven ja lo Rey, y la Reyna, quant vingue la embaixada de Ali Albata, y per consell de la Reyna se li donà al moro audiencia secreta, per per ço q̄ lo Rey no es fiava de tots, per haver en lo exercit molts a qui no donava gust que Valencia fos conquistada, que mes la amaven de Sarrahins, ò moros, que no que fos del Rey, è dixli lo Turch: Lo Rey mon senyor te que tractar ab vostra Alteza vn negoci de gran importancia; digue de que no es tracte sino per son nebot, fill de sa germana, dit lo Raiz Abualmelet, Turch lo pus noble, poderos, y entes, que es troba en tota la Ciutat, y Regne; si V. Alteza es servit de darli guiatje, ell vendrà. Dix lo Rey, que era content, è que desde llavors lo guiava, que vingues segur sobre sa fè. Despedis lo moro, y tornà la resposta a son Rey. Al altre dia exit lo Sol, tornà Ali Albatà, y dix al Rey, que peral sendemà enviàs dos Richshomens al portal de Alibufat, dit ara lo portal del Temple, y que desde alli acompanyarien a Abualmelet. Envials lo Rey, è ixque Abualmelet ab onze Turchs de A cavall, molt ben vestits, y els cavalls tant ben adreats, ques podien presentar

Altrès li
diguen A-
bualmalat
ò Abual-
mat.

en qualsevol Cort de Rey, ò Emperador. Los dotze acompanyats dels dos Cavallers, que havia nostre Rey enviat aplegaren al Real, y venr Abualmelet al Rey, feu gran salema, y cortesia ab gran humilitat; mes no li besà la ma, sino quel anà a abraçar. Anà el Rey en ves dell ab los braços vberts, feulo seure en vns coxins, que peral intent havia aparellats a la vfança morisca. Sentat q̄ fonch dix estas paraules. Tinch-me, Senyor Altíssim, per molt afortunat de haver agut esta venturosa embaixada; sols per haver vist a vostra Alteza, Princep tan gentil, y tan bell, que be mostra ab la sua presencia ser digne de la Corona Real que te, y aixi li ferè en avant molt afectuos servitor.

Embaixada del Raiz Abualmelet.

Responguè lo Rey, que Deu li donàs bona ventura, y que la Alteza quedava molt pagat de la cortesia ab que lhavia vengut a visitar, per tant tenia intents de lo honrar, y portarse ab ell de manera, que tingues que agrairli. Respongue el Raiz, que ço esperava de la Alteza, Princep que a quants amava feya honor. El Rey lo convidà, y dix ell, que ho agrahia molt, mes que portava orde de no menjar fora de la Ciutat, y que es dava per convidat, y estimava molt lo convit.

Estes, y altres rahons de cortesia es digueren.

finis

fins que el Turch proposa sa embaixada desta manera: Senyor, que intencio es la vostra en haver portat tot vostre poder sobre Valencia? que mon oncle el Rey Zaen no coneix haver comes contra vostra Alteza culpa que tan gran pena mereixca; si per tesor ho haveu, encara que el Rey, y la Ciutat estan tots tan exhausts, farem vn esforç, y os tributarem algun tesor, segons la nostra possibilitat; sols, senyor, no acabeu de perdre al Rey, ni a esta Ciutat; diem me, senyor, que es lo vostre intent? Al qual responguè el Rey (havent donat satisfaccio a la queixa del honcle, y representat los agravis que de ell havia rebuts) desta manera: Nos som venguts a esta terra, a hon Deu ha encaminat totes les faccions que havem empreses fins al dia de hui, ab determinacio, y voluntat de no partirnos de ella fins que tingam en nostre poder a Valencia; y si Zaen vol excusar lo gran dany que amenaça a Valencia, que serà força ferlo molt gran en les vides de homès, fembres, chihs, y chiques, vells, y velles, y en los avers de aquells, ho podrà evitar, donantse a merce, que nos ho farem; y conve, que sapia Zaen, que los del nostre exercit no volen capitular, sino entrar a força de armes en València, y la quejarla, ab perdua de vostres vides, y bens; mes nos no ho volem; perque encara que

sou

Rasposta
del Rey.

sou moros, nos dolrem del vostre mal, y així si
 Zaen se dona a gracia, y merce, nos lo guiarem,
 y a tots los de la Ciutat ab tot lo que sen podrà
 dur, y voldrà traure de roba, y avers. Oit que
 ague esta resposta el Raiz, se tornà com vna te-
 rra, perdut lo color; no volgue acceptar vnes
 joyes que el Rey li donà, ni pendre vn regal de
 colacio, que li avia aparellat, fino que es despedi
 molt trist, fent la mateixa mesura, y cortesia, que
 a la entrada, y anà ab la trista resposta a Valen-
 cia, y lay dà al Rey.

Juntà Zaen la aljama, ò Consell proposa lo q̄
 passava, y votaren tots, dient: Senyor Rey,
 mes nos val viure fora dels murs de Valencia,
 que morir dins de ella, càr *vna salus victis nullam
 sperare salutem*, y així votam, que siam entregats
 y dats a merac, eb que ems comboye el Rey
 fins a Cullera. Tornà lo Raiz esta resposta al
 Rey, y fonch concluit, que dins de cinch dies
 sen ixquen los de la Ciutat. Y lo Rey, de parer
 tambe de la Reyna, fonch content. Parlà la Alte-
 za als Arquebisbes, Bisbes, y altres Prelats parti-
 cipant los esta nova, els quals posats en forma
 de vna O, tots junts cantaren lo *Te Deum lauda-
 mus* plorant de goig, dix la oracio lo Archebisbe
 de Tarragona, dant gracies al Senyor de q̄ tenia
 novament *suffraganea* aquella Ciutat. Dix al
 Rey

Resolucio
 dels moros
 de Valen-
 cia.

Valencia
 es dona a
 merce.

Donē gra-
 cies lo
 Prelats a
 Den.

Rey lo Archebisbe de Narbona: Senyor, vos-
 tra Alteza, ò ha servit, ò servir, ò servirà a Deu,
 segons la gran mercet que li ha fet.. Dix lo de
 Tarragona: Vostra Alteza senyor deu fer mol-
 tes gracies a la divina Magestat per esta gracia
 tan gran, y deu agrair, y estimar molt als que a
 obtenirla li han ajudat. Respongue lo Rey: Yo
 em recordarè de ells de manera, que conega lo
 mon quant ame, y estime als meus. Dita esta ra-
 ho, muntà en vn Cavall, y sen ixquè del Real
 a la vora del riu, y alçant los vlls divisà lo Es-
 tandart ab les armes de Arago, que ja estava
 colocat sobre la torre pus alta, dita en aquell
 temps la torre de Alibufat, apres la torre del
 Almirant, ara la torre del Temple. Vn ayret de
 Llevant desplegava lo Estandart, ò senyera vers
 la part de Ponèt, y feya es vesen ben clares les ar-
 mes de Arago de la gent que estava en lo Real,
 per lo qual feren grans demostracions de ale-
 gria. Lo Rey quant veu la Bandera sobre la pus
 alta torre de tot lo mur de Valencia, plorant de
 alegria, recordantse de la profecia de Sanct Pe-
 re Nolasco; y del gran favor que li avia fet lo
 Cel, apeas del cavall, y pòsats los dos genolls en
 terra de cara al Orient plorà, fent gracies a la
 Divina Magestat del Omnipotent Senyor dels
 exercits per la victoria que li havia atorgada.

Resposta
 digna del
 Rey Don
 Jaume.

Posen vn
 Estandart
 en la torre
 del Téple.

Accio pia
 del Rey.

Durà

Durà molts dies alli la Bandera, y quant lo Rey
 Dō Jaume manà edificar la Esglesia, è Sanctua-
 ri, hon lo cos de Sanct Vicent Martir estiguè
 molt temps sepultat, que hui es Monastir de Re-
 ligiosos de sanct Bernat; alli feu col·locar lo Es-
 tandart, penjat de la boveda del Altar major,
 hon se conserva mes detrescents anys.

Esta Ban-
 dera esti-
 guè 300,
 anys en S.
 Vicent de
 la Roque-
 ra.

Lo dia dels Sancts Martirs Metges Sanct
 Cosme, y Sanct Damia ixqueren los moros de
 Valencia a 17 de Setembre any 1238. com si els
 Sancts Metges fessen exir la pesta de la Ciutat;
 havent de exir a 29. per que la fam los obligà a
 exir ans de lo pactat. Ixqueren cinquanta mil
 persones, homens, y fembres, sens chichs, y chi-
 ques, que entre tots serien cent mil; durà tot lo
 dia exir moros per lo portal de la Xerea, dit ara
 els Sanctets, les mares ab los fills al coll, los pares
 trent lo que pogueren de plata, y or, y tots plo-
 rant lo be que perdien, y lo parais de hon los des-
 terraven; y de alli es posaren en lo pla que hi ha
 entre Valencia, y Ruçafa, y lo Rey manà, que
 trescents soldats de acavall los comboyassen fins
 a Cullera; de alli molts se quedaren en los po-
 bles, y arravals, altres se embarcaren pera Al-
 meria, y Granada. Lo Rey Zaen sen anà a De-
 nia, perque encara quedava senyor de aquella
 part del Regne, q̄ hi ha del riu de Chuquer en llà.

Quant, y
 quants mo-
 ros ixque-
 ren de Va-
 lencia, y
 per hon.

E

Es

Lo siti q
tenia ans
la Ciutat
de Valen-
cia.

Es digne cert de ponderacio, quant poblada estava Valencia en aquell temps. Car la Ciutat no tenia de siti la mitat de lo que te ara, perque sols era Valencia lo que denota la muralla antigua, desde el portal del Temple, dit lo portal de Alibufat, ò Albufat fins al portal de la Xerea ò a la Congregacio; de asi a la torre del Esperò, que ara es la porta principal del Estudi general; de esta torre al portal de les Granotes, que era vn portal hon ara està la boca del carrer de les grauotes, junt a la morera, per quant exia est portal a vn estanch, ò charco hon sen criavē, y cantaven moltes; de alli al vallet de Sanct Frances; desde dit vallet, per la devallada de Sanct Frances al portal de la Boatella, que estava en lo carrer de Sanct Vicent, entre la boca del carrer de les carabaces, y la del carrer de manyans, dit aixi per que mirava a la torre de la Boatella, que tant als nostres costà de conquistar, deyas esta porta en temps dels Romans *Porta sucronensis*, per quant per ella exien pera anar al riu de Chuguer, y pobles de la sua ribera. Desde la porta de la Boatella al Trench, de alli a la Lonja dels mercaders, de esta al Toçal per la bozeria amunt, junt al Toçal avia vna porta dita la Baldina, quicà tenia de ahí nom la porta que ara es diu de Valdigna, per hon passa el mur de Valencia, y

La porta
de la Boa-
talla dita
Sucronen-
se,

de

de allí per la plaça del Angel à Roteròs; de allí al portal de Serrans, de est al portal de la Trinitat, de aquest al portal del Temple. Esta es la roda que dona la muralla de Valencia antigua, tot lo demes es fundacio nova dels Christians. Es, com dich, digne de admiracio, que de vna Ciutat de tant poch siti ixquessen cent mil persones, entre chichs, y grans.

Exits que foren los moros ab son Rey, entraren los Christians ab lo senyor Rey En laume, triunfant ab aquest orde. Primer anava el Confessor del Rey, del apellido dels Ferrers, Religios de la sagrada Orde de Sãct Domingo, com volen alguns, ho Pavorbre, y Artiacca de Tarragona, legons altres, portant vn Estandart ab dos Imatges, la primera de nostre Salvador Iesu Christ crucificat, la segona de la Sacratissima sempre Verge Maria Mare sua, y Senyora nostra, acompanyat de cent soldats armats, y per esta causa van los del Centenar armats davant la Procello. Seguiense despres les esquadres de infanteria per son orde, a estes la tropa de mil Cavallers de linyatge, portant lo estandart, è insignia Real ab rota la musica de clarins, caixes, anafils, y altres instruments del exercit, y per esta causa en la procello del dia de Sanct Donis van varies cobles de instruments de musica. Seguien

Quant, com, y per hon entrà lo Rey, y son exercit en Valencia.

se en terçer orde los Prelats, com eren Bisbes, Abats, y altres que eren venguts a alsistir al Rey en guerra tan justa, y sancta, y per ço en la festa de cent anys van en la processó els senyors Arquebisbe, è Bisbes del Regne. En quart lloch se seguia lo senyor Rey En laume acavall, arinat de punta en blanca, en vn cavall encubertat ab paraments blaus, y lo senyor Rey ab la sobrevesta Real, molt aytòs, y autorizat, acompanyat de molts Cavallers de la casa, y gran multitud de alacayos, vestits de lliurea vistosa, y galant. A pres se seguia la senyora Reyna entre els dos Arquebisbes, de Tarragona, y Narbona. En vltim lloch les Infantes, y Dames de la casa Real, assistides de Don Vicent Belvis, que ans fonch Rey moro de Valencia, dit Zeytabuzeyt. Vltimament molta turba de gent de varias condicions, y estats; entraren per lo portal de Alibufat, dit ara del Temple, ab gran musica de instruments, acompanyada de victors, y llagrimes, vns victorejaven al Rey, y cantaven alabances a Deu, altres ploraven de alegria, no podent conuenir les llagrimes que de pur goig sels veniē als vlls, sens poderles reprimir.

Ploraven los Prelats, y lo Rey vent la profecia de S. Pere Nolascó cōplida, y la sancta Fè Catolica plātada en vna Ciutat, que en estos Regnes era

era com ara Alger lo aqot de la Christiandat. Anaren drets a la Mesquita major. Lo Arquebisbe de Tarragona la purificà, y consagrà en Esglesia de la soberana Verge Maria, la qual antigament en temps dels Romans era Temple de Diana, en temps dels Godos Esglesia Cathedral de Sanct Salvador, en temps dels moros Mesquita en temps del Cit, y apres Esglesia dedicada à Sanct Pere, despres altra volta Mesquita, y ara en los nostres sigles daurats Esglesia dedicada a la Sanctissima Verge Maria Senyora nostra, de qui son molt devots los Valencians, imitant a son Rey Conquistador, que consagrà dos mil Esglesies a la Sanctissima Verge, y Mare de Deu. Desta Esglesia major ix que Processò general dia de Sanct Donis Areopagita, y anà a Sanct Jordi, que es hui la Esglesia de Sanct Salvador, y es determinà, que tots los anys se fes dita Processò aixi com la primera, y est any los molt illustres senyors Jurats son estats servits de manar, que en la Processò es duguès la Espasa sobre el muscle del senyor Racional, digna accio de tan Catholichs, Nobles, valerosos, y prudets senyors. Ultimament lo senyor Rey determinà de fer à Valencia Cap de est Regne, y que no fossen vn Regne Valencia, y Aragò, y juntant les perlonas mes graves, y doctes de Espanya, donà

a est

Confagrè
la Mesqui-
ta major
en Esgle-
sia,

Lo Rey
Don Jaume
me dedica
200. Esgle-
sies a la
Mare de
Deu,

Perque es
diu lo Pla
del Real.

a est Regne leys molt sanctes, molt benignes, y molt paternals. Esta es la relacio, è historia de la conquista de Valencia, ara anem a discurrir sobre el Evangelí, y la Espasa.

Dico autem vobis amicis meis : ne terreamini ab his qui occidunt corpus. Ex Evang. lectione,
Lucæ cap. 12.

QVANT valerosament imità lo nostre sempre invicte, y sempre glorios Rey Don Jaume lo consell de Iesu Christ Redemptor nostre, en les sues batalles, hon fa divina Magestat diu, que no havem de amedrantarnos de les armes enemigues, que solament poden tolre la vida al cos: *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus*, queda bastantment averiguat en la historia, que en la primera part del sermò he referida; empero es forços, è obligatori al Orador Evangelich moure alguns discursos morals pera la instruccio dels oyets, apres de haver recreat lo enteniment, que inflamen, è exciten la voluntat al amor divinal, è celestials alabances.

Alres li
diguen Abualmalat
è Abualmat.

Pera ponderar donchs com lo senyor Rey ab gran valor, mogut del zel de la gloria del nostre gran Deu, è extencio de la sua sancta Fè Catholica, expulsio de la secta Mahometana, perfida, infame

infame, è supersticiosa, que tiranicament ocupa-
 va estos miserables, mes ja venturosos Regnes,
 imita aquest consell evangelich, he trobat vn
 text del Psalm quaranta y quatre de Davit, hon
 lo Profeta Rey ciny tot est assumpt per estes pa-
 raules. *Accingere gladio tuo super femur tuum po-*
tentissimè: specie tua, & pulchritudine tua intende,
prospera procede, & regna: propter veritatem, &
mansuetudinem, & iustitiam, & deducet te mirabili-
ter dexteratua. Sagittæ tuæ acutæ (populi sub te ca-
dent) in corda inimicorum Regis. Sedes tua, Deus,
in seculum seculi: Virga directionis, virga Regni tui.
 No podia la mia idea fabricarse vnes paraules
 tan al proposit com estes, pera cenyr tota la his-
 toria de la nostra conquesta, la profecia de Sãct
 Pere Nolasco, la pelea dels soldats ab sagetes, la
 presa de Valencia, y los pobles de son rededor,
 la excelencia del Rey conquistador, la valentia
 de la sua victoriosa Espasa, la fundacio, ò con-
 sagracion de la Mesquita dels moros en Esglesia
 sagrada, y les Leys, y furs que el gran Rey com
 a pare donà al seu amat Regne, y per no agraviar
 lo clar, lo a justat, lo concis, è propi del text, no
 he volgut buscar gloses, siuo declarar lo sens ti-
 rarli los cabells, y manifestar al auditori, que ve
 de motle, y que pareix que Davit no parlava
 tant ab Salamo, quant ab lo nostre gloriosissim

Psalm. 44.

Text que ciny tota la historia

vence.

vencedor lo Rey Don Jaume. Anem a la ponderacio.

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Pareixme que desde el pulpit veig a Sanct Pere Nolalco, que estava dient estes paraules al nostre Rey, animantlo a la sancta conquista, y dient: Senyor invicte, senyor potentissim (que la paraula *potentissimè*, molts la lligen en vocatiu) ja es hora de cenyr eixa conquistadora espanya, ja es temps de anar a fer guerra als moros de Valencia. *Specie tua, & pulchritudine tua intende, prospere, procede, & regna.* Ab la vostra bellea, è gentileza, que os a dat lo Creador, tanta, que el Raiz Abualmelet, nebot del Rey de Valencia, quedarà absort de veure vn Princep tan gentil, digne per ço, legons vn Philosoph, de la Corona: *Species digna est imperio.* Ab eixa Real presència, senyor, com altre Ioseph en Egipte, conquistaret los cors de tot lo mon, com altra Judith llevaru lo cap a Olofernes. Alto donchs senyor, bon animo a la conquista, *intende*, yo os assegure venturos sucees, *prospere procede*, yo os assegure el Regne de Valencia per vostre, *& regna*, y ja, senyor altissim, que no os mou interes, ni vanitat, mogaos le estendre la veritat de la Fè Catholica, *propter veritatem*, mogaos eixa mansuerut a que d'ouatix què tants captius, tantes crueltats en Valencia:

Porphiris

lencia: & mansuetudinem. Mogaos la justícia, con-
 tra la qual posseixen estos Sarrahins, o Agarens
 inichs tiranament tantes centuries de anys lo pa-
 trimoni de la Catolica Esglesia, tornau, ò senyor,
 per la justícia, & iustitiam, que yo os profetize,
 que al esgrimir vostra Real ma dreita eixa
 invencible espasa, obrarà lo Altíssim Deu
 maravelles, tals, quals obra en lo Capita Iosue, ò
 en Iudes Macabeu, & deducet te mirabiliter dex-
 tera tua. Les vostres sagetes, senyor Rey, seràn
 penetrats, è agudes contra els cors dels enemichs
 del Rey Christ, sagitta tua acuta in corda inimico-
 rum Regis. Be ho diran los murs de Vãlencia, y
 torres fetes vns arçons de tanta clavada sageta.
 Be ho diran tants moros posrats en terra nafrats
 ab les sagetes dels de el vostre catho'ich exercit.
 Be ho dira lo camp fertil de Valencia, regat ab
 lanch de la monilma, sagitta tua acuta, populi sub
 te cadent. Y casi sens pelear teos postrarã als Reals
 peus tots los pobles del contorn de Valencia, y
 vltimamèt la Ciutat. Reedificareu, ò gran Prin-
 cep, aquella Esglesia antigua Catedral del temps
 dels Godos, conforme teniu votat al Senyor.
 Derrocareu la Mesquita profana de Mahoma, y
 la consagrareu en Seu de Deu. Serà Seu de Va-
 lencia, hon ara el diable es seu: Sedes tua, Deus, in
 seculum seculi. Y esta Seu de Deu durarà fins la fi
 del

del mon. E donareu, ò gran Princep a Valencia vostre Regne amat, Leys de direccio, furs paternals, e pragmatiques amoroses; no ferà el vostre Sceptre verga de ferro, sino verga de direccio, y amor: *Viga directionis, virga Regni tui.* Aquesta es la profecia de Davit a Salomo son fill, de Davit a Christ son fill, y de Sanct Pere Nolasco al Rey Don Jaume son espiritual fill. Anem al discurs.

Lo Evangeli diu: *Ne terreamini*, el lloch de Davit: *Acci gere gladio tuo.* Yo tinch así vn gran reparo; esta espasa no era del Rey, sino que de Munssó lay portaren, quant estava en lo siti de Borriana, com diu lo mateix Rey Don Jaume en la Chronica de la conquista de Valencia cap. 32. fol. 54. per estes paraules: *E havien nos adyuta vna espasa de Munssó, que havia nom Tyzo; que era molt bona, aventurosa a aquells qui la portaven, è volguem la mes levar, que la llança, è donam la llança a vn escuder.* Y lo docte Bernardi Gomez de Miedes, Artiac de Morvedre, y Cononge de Valencia, lib. 2. pag. 210. diu desta manera: *Arripiens Rex gladium cui Tyzo nomen erat, Montione missum, qui fortissimus habebatur in hostes irruit.* Y el erudit Beuter en lo llib 2. de la Chronica de Espanya, plana 165. confirma lo mateix, y diu en la nota marginal, que esta espasa fonch

primer de vn Cavaller Religios del Temple, que morint en Munſſo la manà collocar sobre la ſua ſepultura, y que de alli lay enviaren al Rey. Com donchs diu Sanct Pere Nolasco *accingere gladio tuo*, fino es ſua la eſpasa? Reſponch, que eſta es deya la Tizona, ò Tizò, per ſer de tan bon temple, que no es trencada encara que talle ferro, ò azer, y per ſer tan fina, que encara que la dobleguen torna a eſtar teſa; y ſuccei, que avent eſtat tantes centuries de anys clavada en lo zaquilami, ò treginat de la Sala de la Ciutat, corvada com vna corbella, al hora que arrancaren los claus, torna a eſtar drete, y teſa, com ſi jamay agues eſtat corvada, y per ço es deya la Tizona. Diu hara lo Profeta, *accingere gladio tuo*, ſignificant,

Eſpasa del Rey Don Jaume dita Tizona enviada de Munço.

Que eſta eſpasa Tizona, ò Tizo era propia de vn Rey de tant gran teſo, y que ſe li devia al Rey tantes, y fort vna eſpasa que fora Tizona, y que correſpongue lo Rey al nom de la eſpasa en tenir teſo.

GRan text lo del E vangelich Profeta Iſaiès als capitols cinquanta y hu. que pareix que repren les coſtums dels ſoldats de noſtres eras: *Filij tui ſicut oryx illaqueatus dormierunt in ca-*

Isaia. cap.
52. v. 20.

pite omnium viarum. O Ierusalem desdichada, diu
lo Profeta, tos fills estaran dormint com la ca-
bra montesa, agafada en lo llas. e correedor per
mig de les places. Parla del temps en que cerca re-
los Romans a Ierusalem, diu Cornell a Lapide.

Corneli. a
Lapid. hic.

*Sensus est: sicut oryx ferum animal cum canibus, & ve-
natoribus pugnans tandem fessum, & victum capitur,
& illaqueatur, sic filij tui, o Hierusalem: ab hoste un-
dique cincti, fracti, ac fessi iacuerunt in plateis, &c.*
Seran los fills de Ierusalem, quan estaran ab les
armes en les mans, com la cabra montesa, que
encara que fereft, y llaogera, canlada al fi dels
gosos, e caçadors, se deixa agafar, lligar ab vn
llaç al coll, y matar. Mes no repare sino en la ver-

vers. Sep-
tuag.

sio dels Setanta Interprets, y la intelligencia de
Procopi. Los Setanta liggueren: *Filij tui sicut be-
ta semicocta*. Seran los fills de Ierusalem com vna
bleda mig bollida. E stranya comparacio! Bleda
mig bollida el valor de Iudea? Bleda mig bolli-
da la força de vn soldat? Si, respon Cornell: *Si-
cut beta deficiens, quæ est imago hominis deficientis, &
languentis. Unde, & Virgilius morientem Eunyaliu:*

Idem. Cor-
nel.

Virgilius
lib. 9. Æne-
idos.

papaveri flacces centi comparat, dicens:

Purpureus veluti cum flos succissus aratro.

Languescit moriens, lassove papavera collo.

De misere caput, pluvia cum forte gravantur.

**Es viva imatge de vn soldat desmayat, y sens
forçes**

forces la bleda mig bollida, *beta semicocta*. An vist, senyors, alguna bleda en lo hort, que bledana, que pomposa, y que vfana esta? Esten las verdes fulles, ostenta loçanies, jaçta forces, y representa primaveres. A penes la tallen, y li donē mig bull en la olla, quant la trahuen tota mustia, caigudes les fulles, tense el orgull, y teso que tenia quant regada, y cult vada en lo hort; que es la causa? el treball del foch la te desta manera. Aixi son los soldats covarts, y gallofs, diu Isaies, *sicut beta semicocta*. An vist vn soldat en la patria, ab lo sombrero ple de plomalls, y vetes, que pareixen fulles de bleda? An vist com va en les contramangues de cambray bledanes, lo talahi bordat de plata, y or, y quicà es amprat, la espasa pavonada (placia a Deu no sia agallinada) fent passeigs per Valencia, fet vna bleda en lo hort? Esperente vn poch; va a la guerra, poslenlo ja al Sol, ja al fret, ja a la frontera del enemich, hon les bales brumen, ja esta fet vna bleda bollida; que es aço? Li dona bulls, no la sanch, sino el treball, y com estava a veat al rech, ò regal, ja no val vna bleda bollida. No era aixi el nostre Rey Don Jaume, que tenia els vlls de no dormir tant carregats, que nols podia obrir, quant tenia el camp en Ruçafa, sino banyantlos ab aygua calenta, y estos bulls no li feren amollar les fulles, ni mustiar les

for-

Soldats galans son cò la bleda.

forces com a la bleda, ans sempre tes imitava la
sua espasa Tizona.

Procopius.

Anem a la altra interpretacio de Procopi, ci-
tat per Cornell Alapide. *Procopius vult orygem*

Bercorius.

esse avem. Y que ausell sera est dit dels Grechs, y
Latins *Oryx*? Respon Bercori: *Oryx avis est similis*

Quin ani-
mal sia lo
Oryx.

gallinae Africanae, quae sua pinguedine acutius hebetat

Lo greix
del Ausell
dit *Oryx*
embota el
cortell.

ferrum: sic homo pinguis per divitias hebetat ferrum,

&c. Est ausell, ò pardal, dit en Grech, y Llati

Oryx, es paregut a la gallina Africana, que ab lo

seu greix embota el ferro, y li lleva els fils, perq̄

no talle; aixi el home rich ab lo diner, y tesor em-

bota els fils de la espasa. Qui era pareguda a la ga-

llina? La Ciutat de Valencia; aixi ho dix lo pro-

pi Rey Don Jaume al Rey Zaen, primer vull

agafar la gallina, ço es, *Valencia*, è apres los polls,

es a saber, les Ciutats, y Viles del Regne. Y era

pareguda a la gallina Africana, per que de la A-

frica eren venguts los Sarrains que la habitaven.

Esta gallina ab lo seu greix del tesor que oferia al

Rey Don Jaume, volia vantarli la espasa, y embo-

tarli los fils, per que no la pogues degollar, ni na-

frar; è ho aguera conseguit si altra espasa fora, y

altre el braç que la jugava, mes com lo braç era

tes, è la espasa Tizona, fonch en va la diligencia

de Zaen, ans responguè, que no es mouria el fiti;

que no fos senyor de Valencia. O valor del invi-

ete

Ita Rex
Iacob. &
Benter, &
alij.

ete Conquistador! O braç! O espasa de gran
telo. O fils aguts, y nunca embotats, a qui ni da-
dives de telors pogueren ablanir. *Accingere gladio
tuo super femur tuum.* Esta es espasa digna de tal
Rey; est es Rey digne de tal espasa. *Gladio tuo su-
per femur tuum potentissime.*

*Specie tua, & pulchritudine tua, intende, prospere
procede, & regna.* El doctíssim Pare Ioan Lori,
expositor dels Psalms, porta vna versio, que diu
*gloria tua, que gloria, que honor, que bellea, y que
gentileza es esta ab que el Rey a de triunfar?* Res-
pon lo mateix autor: *Gladio tuo, qui est species, pul-
chritudo, & gloria tua.* Esta espasa que fonch la
bellea, la gentileza, honor, y gala del Rey Don
Jaume.

*Que els soldats valents, y forts guerrers no possen la
gala, la gentiza, y honor en lo polit del cabell, del
vestit, y plomalls, sino en la espasa; els co-
varts se, y fugitius son los mes
polits, mes galans, y
pentinats.*

Considerem la historia de Absalom, y veu-
rem en ella expres exemple de lo que tinch
proposat. Caval·ler en vn mal, diu la sancta
Escrivura, que ixque al camp ab gran exercit con-

Desdicha
da mort
de Absa-
lom.

2. Reg. 6.
18.

Padilla in
Habacuch

tra el exercit de son pare, Capità del qual era à la
saho Ioab. Donas la batalla, y al prompte fuig-
gue Absalom, y a imitacio sua tot lo exercit; y
fugint com anava, encontrà els criats de Davit,
fuiggue de ells, y entrantsē corrent en lo mul per
baix de vna carraſca, que tenia dilatades, y espe-
ses les rames, es quedà penjat de elles entre el cel,
y la terra: *Cumque ingressus fuisset mulus subter con-
densam quercum, & magnam, adhesit caput eius quercui,
& illo suspensus inter cælum, & terram, mulus
cui in federat pertransiuit.* Molts reparos se me of-
ferixen sobre esta historia. Lo primer, com Ab-
salom al primerencontre fuig? Com es tan co-
vare, y afembrat lo seu cor, que allora girà les cos-
tes al enemich? Respon vn docte expositor so-
bre Habacuch: *Qui crines crispatos, ferro pedineque
compositos, tanta affectione ferebat, non potuit non ef-
feminatè terga vertere.* Esta covardia es conle-
quencia de aquella cabellera, diu est autor, no es
Absalom vn gran Princep que es pre: de politè
de pentinar, y rizar ab ferros lo cabell? no es dei-
xa creixer tant la cabellera daurada, que li fa vn
mar de or en lo encrespat, y ros de la madeixa
del cabell, ab lo ayre quel ventoleja? Si y ell se
paga affectuos desta vanitat? Es ver. Juraraho yo
que al primerencontre fugiria, perque les bande-
res desplegadas de vna greña no son pera pelear,
fino

fino pera fugir; no fan tanta guerra al contrari, com a la valentia, y reputacio de vn soldat, *non potuit non effeminate terga vertere.*

Segon reparo. Com quant lo mul desbocat anava a entrar sen per davall de la carraſca, Abſalom, com a destre ginet, nol girà de les rendes al altra part; fino que el deixà correr per hon volguè? Respon lo Tostat: *Non potente Absolone eum regere pra timore, ingressus est mulus subter quercum.* Era tant covart, y poregos Abſalom, que apenes veu los contraris, ja es posa a tremolar; les rendes se li caygueren de les mans de pura por, y tot ple de temor, no pogue governar lo desbocat animal. O que covardia en vn jove tan gentil, y tan galant! Que molt, si era presumit, y es picava de gentil?

Abſalom
terbac de
por.

Tostat
hic.

Tercer reparo. Quant estava penjat del cabell que se li avia enllaçat en les rames, com no desfeya lo embaraç, y llaços del cabell? Com nol desenllaçà ables mans? El mateix Abulens respon: *Quia capilli erant valde magni.* Tenia massa llarch lo cabell, les mans no aplegaven a deslligarho. O sentencia tan ben pensada! Juraraho yo, que home soldat, que te tan llarch lo cabell havia de tenir tan curtes les mans; que a estos lo que els sobra de adorn, y gala, els ve a faltar de mans. Llarch de cabell, curt de mans era Abſalom.

Idem Abulens, ibidem.

Seneca.

Ultim reparo. Ia que les mans no li albaften
 pera descurar lo cabell, per que nol talla ab la es-
 pala? Ell sen guardara molt be, diu vn docte,
 citant a Seneca: *Et quis est illorum qui non sit sol-
 licitior de capitis sui decore, quam de salute? qui non
 comptior esse malit, quam honestior?* Estos tenyors
 adamats, estos valents, polits de greña, mes es-
 timen la estofa del cabell, que la salut, y la vida,
 mes que la reputacio, y aixi per no tallarse el ca-
 bell, perdran la vida, y la reputacio. No aixi lo
 Rey Don Jaume, y els seus soldats. Aquells *Al-
 mugavers*, que en llengua Arabiga vol dir gent
 pollosa, com si diguessen en Castella, *hombres
 para polvo, y lodo*, incults de cabell, desalinyats de
 vestit, calçats de abarques, peleaven, vencien,
 trianfaven, no ab gales no ab cabelleres. Tota la
 gloria dels tals eren les armes: *accingere gladio tuo
 qui est species tua, & pulchritudo tua, & gloria tua.*
 O Tizona! honor, gala, adorn, lustre, y gloria
 del nostre Rey! Passem avant lo discurs.

*Propter veritatem, & mansuetudinem, & iusti-
 tiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.* Peleava
 lo Rey catolic Don Jaume per la veritat de
 nostra saneta Fè, per la mansuetud de son natu-
 ral, y per la iusticia contra la supersticio mahom-
 metana, contra la ferea morisca, contra la injus-
 ticia de vn Rey tirà. Tenia en les batalles per
 blanch

blanch el plantar, augmentar, y propagar la Fè Catolica, desterrar la barbara infidelitat; clar esta que havia de obrar maravelles la sua dreta ab esta espasa.

Que qui pelea ab fi de exaltar, y propagar la sancta Fè, y lley de Deu, miraculosament se li ve a les mans la victoria.

QVI veu venir à Davit contra el jagant ab furrò, lamarra, abarques, ò espardenyes, gayato, fona, y linch pedres, y ab deu rolls de pa, deu peçetes de formatge, tres melures de forment torrat, que no dirà que es soldat Almugaver dels que portava lo Rey Don Jaume? Ojam lo text: *Accipe decem panes istos ephipollentæ, & decem formellas casei*, li dà ion pare quant li envia a la guerra: gentil provilio pera tan llarga guerra, y tan treballosa! Gentils armes pera contraris tan poderosos! Nol veu à Davit? diu la boca de or de S. Iuan Chrisostom, nol veu? miraculosa victoria tindrà. Anem al succe. Despara la fona, y engasta la pedra en lo front del jagant, y diu la Escriptura sagrada, que caygue de morros en terra el barbaro Geteu, *cecidit in faciem super terram*. Que es la causa que el jagant cau de cara en terra, y no de espalles?

1. Reg. 6.
17. v. 13.

Ibidem 50.

Respon lo Abulens. Dicunt Hebraei, quod hoc factum est miraculose, nam omnes vulnerati solent cadere è contrario per dorsum, & non super faciem, iste autem cecidit super faciem ad tollendum David laborem. Dihuen los Doctors Hebreus, segons lo Testat, que pegantli la pedra a Goliath en lo front, del fort impuls havia de caure de tos, y que obrá Den miracle en que caygues de front, pera escusarli a Davit lo treball. Es lo cas, que Davit arremetè pera el jagant, tragueli lo coltell, tallalil coll, tronchalil cap; com lo jagant era de sis colles de llarch, y vn pam, havia de dar Davit almenys sis passos pera arribarli a tallar lo coll. Para Davit, que el jagant te escusará el sami, lo cap, y lo coll del jagant te sen viudran als peus, y la victoria a les mans; no buscaràs tu la victoria, la victoria et buscarà a tu. Està ben penlat; mes per que? Dos rahons iha, la vna es del text. *Prevaluit adversus Philisteum in funda, & lapide.* No vehuen que pelea ab fona, pedra, y furrò, ab pa, formatge, y pedres? Es vn soldat Almugaver dels del Rey Don Jaume? De que seipanten vença, mate, triunfe miraculosament? Altra raho: que du al exercit? deu formatges, y tres almuls de forment torrat per gran regal, això vol dir *ephi pollentæ* diu Cornellà Lapidè. Ia ho entençh, diu la agudea de S. Augusti: *Venit David*

Victoria
de David

ibid. v. 50

S. August.
apud Cor.
v. 50

cum tribus mensuris pollentæ, & decem formellis casei, ut fratres suos in prælio politos visicaret, quia venturus erat Christus cum decalogo legis, & mysterio Trinitatis. Los deu preceptes de la lley estan figurats per les deu peces de formatge, les tres divines Persones de la Sanctissima Trinitat en les tres mesures de grà, discurreix Augusti; clar està que la victòria se li ve a les mans al q̄ ve al exercit ab zel de la Fè de la Trinitat, è de la lley del Decalech. *Propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam. Et deducet te mirabiliter dextera tua.* O Catolich Rey! ò heroich Conquistador! Que preten lo Rey, tesors? nols vol: terres? prou ne te; que preten? introduir la Fè Catolica en esta Ciutat, borrar la supersticio mahometana; la victòria se li vindrà a les mans. Aixi fonch.

Quin è portava lo Rey en la conquista,

Ara vinch a entendre, perque aquell tan valent Capita Iudes Macabeu conseguia tantes victories, y que fonch expressa pintura del nostre Rey Don Jaume. Lligam lo llibre primer dels Macabeus, capitol tres. Mori aquell valent Apolloni en la batalla, y diu lo text: *Et gladium Apollonij abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus.* Mori Apoloni, y Iudes Capita dels Macabeus le prengue lo coltell, ò espasa, y pelea tots los dies ab ella. Nom perden les paraules del text que son totes de or, mentres men baixen al

1. Mach.
c. 3. v. 126

vers

Idē v. 17.

Vingue Iudes Macabeu ab poca genē
 contra vn exercit gran, y digueren els Ieus: *Quo-*
modo poterimus pugnare pauci contra multitudinem
tantam, & tam fortem, & nos fatigati sumus ieiunio
hodie? Senyor, com serà possible que pelem tan
 poch contra vn exercit de tanta gent, y tan ben
 armada, y mes estant nosaltres dejuns, y fatigats
 tot lo dia sense menjar? Respongue com a cato-
 lich lo Capita dels Macabeus Iudes: *Nos pug-*
nabimus pro animabus nostris, & legibus nostris, & ip-
se Dominus conteret eos ante faciem nostram, vos au-
tem ne timueritis eos. No tingau per valerosos Ma-
 cabeus: aquells peleen ab superbia, nosaltres
 pelearn per nostres animes, y per nostra sancta
 lley; Deu los confondrà, y acabarà davant dels
 nostres vlls. Dit, y fet. Donen la batalla, no fo-
 ren mes que el ros davant lo Sol. Que victoria
 tan miraculosa es esta? S. Thomas lo Doctor
 Angelich en lo resumit comentari sobre els Ma-
 cabeus, diu. *Fuit talis pugna animosa, & fructuosa,*
& gloriosa. Tres coses ya excellents en esta vic-
 toria, lo animo dels que peleaven, que era gran,
 lo profit de la victoria, que fonch molt, y la glo-
 ria, è honra del triunfo, que fonch honros. Mi-
 raculosa victoria? Si. Y per hon los ve? La Es-
 tura ho dirà: *Nos pugnabimus pro animabus, & le-*
gibus nostris. Peleaven per la salvacio de les ani-
 mes

Gran vic-
 toria de
 la espasa
 de Iudes
 lo Maca-
 beu.

D. Thoma-
 hic.

mes, peleaven per la sancta lley: clar està que ha-
vien de vencer miraculosament, poch's contra
molts, de armats contra forts, pero portaven á
Deu davant. Y qui eren estos? Los Macabeus,
dits aixi, per que portaven en lo Estandart estes
Lletres M. C. B. I. que vol dir: *Quis sicut tu in
fortibus Domine?* Senyor, qui ya fort com vos?
No es est el exercit dels Carolichs que confessen
que no hya ningun poderos en los exercits com
Deu? Y qui es lo Capita? Iudas, confitens, el que
confessa la vera Fè, est es lo invicte Conquista-
dor Iudas Macabeu, tenia bell tall, y forces, aixi
mateix era lo Rey Don Jaume. Y que fa? *Gla-
dium Apollonij abstulit, & erat pugnans in eo omni-
bus diebus.* Prengue la espasa de Apolloni, gran
Capita, ya mort, com lo Rey prengue la espasa
que estava junt al cos mort de vn gran soldat,
Religios del Temple, y peleava cada dia ab ella,
& erat pugnans in eo cunctis diebus. Nicolau de
Lira: *Hoc dicitur ad denotandum gladij bonitatem.*
Era tanta la bondat de aquella espasa, que cada
dia peleava ab ella. No es esta la Tizona? *Hoc
dicitur ad denotandum gladij bonitatem, &c.* O es-
pasa del Rey Don Jaume, mes excellent que la
de Apolloni, ab que poch's vencien a molts, per-
que peleaven per la Fè, per la lley, *propter verita-
tem, &c.* y triunfaven victoriosos, *& deducet te
mirabiliter dexteratua.*

Cornel.
hic.
Vers. 3. Si-
cut Saul,
Iulius Ca-
sar, Con-
stantinus,
Heraclius
Carolus
Magnus pro-
cero fuere
corpore, &
viribus:
ideoq; xi-
mij bella-
tores: ta-
lis fuit Iu-
das.

Perque es
digueren
Macabeus

Profeguixcam lo lloch: *Sagitta tua acuta.*
 Que agudes eren les sagetes del Rey, y que pe-
 netrants! mes en veritat que tan be eren agudes
 les dels moros; digaho lo senyor Rey, que fonch
 nafrat de vna d'elles, y estigue cinch dies en cura.
 Mes nom espante,

*Que vna Ciutat, com València, tan bella, tan florida,
 tan noble, algun dolor, alguna nafra, algunes
 gotes de sanc li havia de
 costar.*

Amenitat
 del riu Tu-
 ria.

Sicut liliū inter spinas: sic amica mea inter fi-
 lias. A leres del Hebreu lligem, sicut rosa inter
 spinas. Que senyora es esta tan bella? La
 Ciutat de València. Digaho Claudià Poeta: *Flo-
 ribus, & roseis formosus Turia ripis.* El riu Turia
 te les margens de la sua ribera tan florides, que
 estant València a la marge de aquest, tota es ro-
 ses, y flors, la més purpurea rosa es la Ciutat.
 Com diu, donchs, que està esta rosa entre espi-
 nes? Pera que les espines cerquen la purpura de
 esta rosa? S. Basili el Gran: *Rosa à principio sine spi-
 nis prodierat, sed post ad pulchritudinem floris ve-
 pres accessere: vt haberemus simul oblectationem cum
 dolore coniunctam.* La rosa (diu lo gran Basili) de
 la natura esta lliure de les espines, mes ventla

S. Basili.
 orat. 3. de
 peccato.

ēan bella, y tan pōlida, se li vingueren les espines al rededor , pera que quant la vullga algu collir tinga ab lo goig de la possessio de flor tā bella, al gun dolor, y sentiment, que flor tan bella no era raho, que no costas dolor. Vingue lo Rey Don Jaume als jardins de Valencia, à collir esta purpurea, y real rosa de la Ciutat. Señor que te moltes espines de llances, y sagetes , y podrà ser , os coste esta rosa molt cara.

No importa que es rosa molt bella ; allarga la ma pera collirla , possali siti ab son Exer. cit (que en lleti es diu manus) vol la pendre ab la ma, tirali vna satgeta , peguenli en lo pols hixli à la cara la punta , derrama la real sanch. Ay que dolor ! Mes no importa : Que rosa tan bella alguna punchada me havia de costar ; que son les espines molt agudes. *Sagitta tue acute.*

Valencia comparada a la rosa.

No puch passar per alt ; puix tracte ara de aquest lloch dels Cantars, vna interpretaciò antiga , y pera molts serà molt nova , per la novetat del Autor , y darà gran conort al auditori per ser tan devot del sanct Misteri de la Inmaculada Concepcio de la Sagrada Verge Maria , y per ser de vn sanct Valencià , nat en ella lo any 1227. lo docte, y benaventurat Pare S. Pere Pasqual, fill de esta Noble Ciutat de Valencia, Canonge desta sancta Metropolitana Esglesia, y apres Re-

H li

Altra doc-
ta exposi-
cio de Sàct
Pere Pas-
qual Valé-
cia.

48

ligios de la sagrada Orde Militar de N. Sen-
yora de la Merced, Redemcio de Catus, que
prenguè lo sanct habit, en lo Real Monastir de
esta Ciutat, lo any 1250, Bisbe titular de Gra-
nada, y apres Bisbe de la sancta Esglesia de Iacn.
Y vltimament Catiu, y Martir, en dita Ciutat
de Granada, gloriolament degollat per nostra
S. Fè, en vn llibre, que entre altres molts, escri-
guè en nostra llengua Valenciana, intitulat per
los Authors vulgarment, *Biblia chica*, inpres en
Barcelona, lo any 1492. en la fulla 44. plana se-
gona, he llegit que diu estes paraules, que pera mi
foren de cordial consolacio.

In signe
lloch en
favor de la
Inaculada
Concep-
cio de la
Verge Ma-
ria.

Donques de v em emtendre, è creure per especial gra-
cia, que aquesta sobredita Verge es aquella de la qual
los proverbis dibuen, que en la sua creacio fonch elec-
ta, ser mare de Deu: E per ço quant fonch la pleni-
tud del temps, Deu volgue revelar per Langel Gabriel
aquesta Concepcio per gracia especial, è volguela re-
servar del pecat original, lo qual era mortal, è de tota
altra lesio de sutzura, è aço feu Deu per gracia: Aixi
com aquell; lo qual devia pendre carn de aquesta, lo
qual devia ser bell, è mes bell dels fills del homens, se-
gons era ja profetat. Lo original pecat, venc en lom-
perdes obediencia, perque caigue en la ira de Deu: en-
tant, que Deu dix: Penir me, com he fet home. Don-
ques si la Verge Maria es concebuda en pecat original,

au-

auriem à dir ; que en algun temps fonch en la ira de
 Deu, ço, que nos deu dir ni creure ; mas que ans de la
 sua Concepcio , è apres es estada en la sua gracia , è
 amor , e aço feu Deu , è poguè fer per gracia especial,
 aixi com feu dels tres infants, los quals foren n.esos en
 lo foch del forn per cremar , è com lo foch de sa natura
 sia molt calent, avia a fer la sua operacio , mes Deu
 com à poderos, feu cessar la natura del foch , que no po-
 gue cremar, ne fer los algun mal, ans ixqueren del foch
 sen alguna lesio , è foren pus bells , que abans no eren ;
 è aixi quant me la Verge Maria, per de electa, la qual
 devia concebre, è infantar lo seu fill, fonch per Deu re-
 servada de tota macula, aixi original, com mortal, com
 venial, è per ço diu la scriptura, aixi com liri entre les
 espines , aixi la mia amada entre les filles ; è altra es-
 criptura diu, tota bella est la mia amada , è macula no
 es en tu Esta es altra rosa , y flor de lliri , que lo
 Rey Don laume cullguè dels jardins de Valen-
 cia, miren si es podia ab flors tan belles, è fragants
 aconortar de la espina, ò la fatgeta que en aquest
 tan florit Roser se li clavà. Sagitte tue acuta
 &c.

Populi sub te cadent, vista la tua espasa, en la
 ma dreta els pobles te se rendiràn als peus, y es-
 cauran postrats, y humillats: que es tal,

H 2 Que

Que estant cessa, ô Tizona eixa espasa ; que sens en-
 trar â sacola Ciutat, de pura por se rendiràn,
 y com si peleara los moros es
 donaràn.

Genesis
 cap. 48. v.
 22.

DO tibi partem vnam extra fratre: tuos, quam
 tuli de manu Amorreii in gladio, & arcu meo.
 Diu Iacob â Iusep fill molt amat, pera
 mostrar lo amor que et tinch sobre tots los ger-
 mans, vull millorar te en la herencia: Y aixi et
 fas donacio de vna partida de terra, que yo ma-
 teix la conquisti, y la traguí del poder, y de les
 mans del Amorreu ab la valentia de la mia es-
 pasa, y destrea del meu arch. Gran dificultat à
 causat aquest text als Sagrats Expositors ; per-
 que si miram lo capitol 33. del Genesis en lo
 vers. 19. trobarem que est camp lo comprà Ia-
 cob dels fills de Hemor, pare de Sichem, per
 cent corderets que els donà: *Emitque partem
 agri, in qua fixerat tabernacula, à filiis Emor Patris
 Sichem centum agnis: Et erecto ibi altari, invocavit
 super illum fortissimum Deum Israel. Si el com-
 prà, y el pagà, com diu Iacob, que el conquistà
 ab la sua espasa? Solta la dificultat Nicolau de
 Lira, desta manera. Dicitur Iacob in gladio tulisse
 agrum, quia Populi qui erant in circuitu, congregave-
 runt*

Gen. cap.
 33. v. 19.

runt se vt irruerent super Iacob, & filios eius propter
 depopulatam Urbem Sichem, sed Iacob armavit se,
 & filios suos. Unde timor Dei cecidit super illos, &
 non sunt ausi invadere illum: Unde hunc agrum obti-
 nuit iure belli. Quant Simeon, y Levi, vengaren
 la de honra de Dina la germana, vingueren al
 Exercit los pobles comarcans de Siquem; à
 vengar la vengança, y castigarla. Mes Iacob se ar-
 ma ab la espasa, y archà li, y als seus, y no foren
 goçats de acometre l'ics contraris, per on se que-
 dà senyor de aquella terra, iure belli, per dret de
 guerra, y esta terra li donà a Iusep de millores
 entre tots los germans. Sols lo temor de la espa-
 sa de Iacob, sente pelear lo feu senyor de aquella
 terra, y la donà a Iusep son fill amat. Sols la por
 de la espasa de altre Iacob, *O Iacobus Rex.* El
 Rey Don Jaume, ò Don Iacob, fench bastant
 pera que Zaen no goças acometre ab den mil
 homens, contra mil, y apres li rendis la Ciutat.
 Esta Ciutat! O Valencians venturosos, y amats
 de Iacob, es vostra herencia, y possessio; entre
 tots vostres germans, estimaula, guardaula, hon-
 raula; que es conquistada ab la espasa de vostre
 Pare Iacob, el Rey Don Jaume, dit *Rex Iaco-*
bus, altre Iacob. *Populi sub te cadent*, que se li ren-
 di de pura por que li tenien los moros á esta es-
 pasa intrepida, y vencedora. A esta se li deu est

La espasa
 Tizona cò-
 quista a Va-
 lencia sense
 por.

Lo Rey D^o
 Jaume al-
 tre Iacob.

gran

gran be que possehim, esta Ciutat que gozam,
est paraís terrestre que habitam. Y estau ente-
nent Valencians illustres.

*Que esta espasa es la defensa de Valencia, y ab esta
espasa es cumplir à la clausula del text, sedes tua*

Deus in seculum seculi, defensarà esta es-

*pasa la Seu, y la Ciutat, que no vinguen
a ella los moros.*

72 Macab.
C. 15. v. 15

Somipor-
tentos de
Iudes lo
Macabeu.

DESMAYAT lo Poble Machabeu, de
veures ab tan poques forces, y los con-
traris tan poderolos els esforçava el va-
leròs Princep Iudes, referintlos lo que en somis
li avia succeit desta manera. *Extendisse Iere-*
miam Prophetam dextram, & dedisse Iudæ gladium
aureum, dicentem: Accipe sanctum gladium, munus à
Deo, in quo deijcies adversarios Populi mei Israel.
Que Ieremies Profeta allarga la ma, en ves de
Iudes Macabeu, y li da vna espasa de or, dientli
pren esta espasa sancta present, y do que tenvia
Deu, ab la qual faràs fugir los enemichs del Po-
ble de Israel. E legans paraules, y ajustades al in-
tent! Que polades en la boca del Rey Don
Jaume, diu à Valencia lo que al Machabeu va-
lent dia Ieremies, pren ò Ciutat mia de Valen-
cia esta espasa sancta, ab lo qual faràs fugir (si
acàs

acàs vinguessen altra vegada) los moros enemichs del Poble Christia, ver Israel. No ya paraula que no tinga gran mister i que ponderar. *Gladium aureum*, dificulta Cornell a Lapidè , y tambe el Doctissim Pare Gaspar Sanchis , si aquella espasa era de or, perque el metall del or no es al proposit per ser tan flexible, pera fer fulles de espases, y menys espasa, que figuràs nostra Tisona, que era tan fort, y ben templada. E respon. *Gladius hic, non fuit ferreus, sed aureus, vt pote diuinus; quæ enim Dei sunt, aurea sunt; aurum enim splendidissimum, & pretiosissimum representat nobis Deum, dei que dona augustissima.* El ser esta espasa de or, y no de ferro somiada, fonch pera significar lo gran valor, y estimacio de ella per ser de Deu, y les coses de sa divina Magestat, son totes or, ço es, augustes, precioses divines; ò espasa del Rey Don laume de ferro eres, mes eres tota de or, mes preciosa que si fores de or, de diamants, de perles, de topafis, y carbuncles, per que eres do de Deu, que per ma de aquell gran Jeremies, zelòs de ton be, ja defunct, te ha donat Deu, a mala, y estima la com venguda de tal ma, y per tal ma, perque ab esta faràs fugir a Africa los moros, ab esta conseruaràs la Esglesia en Valencia, *Sedes tua Deus, &c.*

Cornelius.

La espasa de Iudes Macabeu perque es dix de or.

Lo Pare Gaspar Sanchis porta altres dos
inter-

Figura de
la nostra
Tizona dau
rada en les
guarni-
cions.

interpretacions molt dignes del seu erudit inge-
ni. La primera. *Aureus dicitur quasi in auratus, quia*
tam apud sacros, quam apud profanos Authores voca-
tur aureum, quod ab auro accepit aliquid dignitatis,
& lucis. Sic credo, hunc gladium in auratum fuisse,
quia in auratum capulum habebat, & illa omnia que
non nil recesserunt ab acie. Gran doctrina, y mole
lliteral, y aguda! Diuise de or esta espasa, no per-
que la fulla fora forjada de tan noble metall; fi-
no perque tenia el pom, lo puny, ò empunyadu-
ra, les guarnicions, y lo demes distant dels fils de
la fulla, tot daurat, y est estil es dels Escriptors
sagrats molt comu, que diuen de or, à lo que te
d. l or algun llustre, ò resplandor. No es esta la
nostra espasa del Rey Don Jaume? No te lo
puny, ò manech daurat, y les garnicions? Digas
per tant ab molta raho, gladius aureus. La Tizona
espasa de or.

Altra raho

Altra rao porta lo citat Auctor tan bella cõ-
la primera y es esta: *Aut certe aureus gladius di-*
tur quia optimus; est enim vsitatum, vt que pulchra,
aut pretiosa sunt aurea dicamus. Quant vna cosa es
molt dolça, diem es vn tros de sucre, quant es
molt preciõsa diem, es vn tros de or pera deno-
tar la bondat, y valor de ella. Diu la h storia, q̃
li da vna espasa tan bona, que era altrettant or,
com diem, que S. Iuan Chriostom tenia boca
de

de or, que S. Pere Chriſtolech tenia paraules de or, aixi mateix esta espasa era de or, perque per ella llançaria de la terra los enemichs de Deu, el el gran Capità.

Altre dubte: perque es diu la espasa sancta? sent vna arma seglar! No es mala etimologia de sanct Geroni, citat per lo Fanens *sanctus id est sanguine tinctus*. Lo mateix es dir sanct, que tenit de sanch, que es espasa (de mane yo) estrobarà segons esta raho mes sancta, que la del Rey Don Jaume, tantes voltes tenyda ab la sanch dels moros, no solamente sancta, mes encara sanctissima. Y si antigament les coles se sanctificaven tenintles ab la sanch de les victimes, y reses dels sacrificis, esta espasa quants moros degollava, tants sacrificis à Deu oferia, y en la sanch de les victimes (encara que de homens) irracionals per la barbaritat è brutalitat dela sua secta, digas dõchs esta espasa sancta, digas sanctissima, y com a tal la deu estimar Valencia, y tambe perque es de tal calitat,

*Fanense super illud
Isaia sanctus, sanctus, sanctus, sanctus.*

Espasa del Rey Don Jaume cõ se diu sancta.

Que sab en temps de guerra contrà els moros ser espasa, y en temps de pau ser corbella pera els Christians, y es tornarà espasa altra volta, si es menester fer guerra als moros.

MOLTS centenars de anys hà estat esta noble espasa feta vna corbella, ò falç torçuda, y dobles

Que signi-
fica estar
esta espa-
sa corva-
da tants
anys.

Isaïæ cap
2. vers. 4.

Corn. hic.

Marcialis
lib. 14. E-
pigram.
14.

blegada en lo zaquifami', ò traguinat dauant de
la Ciutat, y apenes la arrancaren de allí quant se
tornà à parar dreta, y teza, ò Tizona, com esta-
va quant hixque de la ma del mestre. Que voldrà
significar bondat de espasa tan gran? Digabo el
Profeta Isaïes capitol. 2. *conflabunt gladios suos
in vomeres, & lanceas suas in falces.* Vindrà temps,
diu lo Profeta, que les espases, y llances dels
Christians se convertiran en relles pera llaurar,
y corbelles, ò falces pera segar. Que vol dir lo
Profeta en tal enigma? Descifral Cornell à La-
pide: *Cessantibus bellis, ex militibus fient agricolæ, ar-
maque sua convertēt in ligones, in vomeres, & falces,
quia omnes studebunt concordia, & paci, atque in pace
terram; agrosque colent.* Los soldats se tornaràn
Llauradors, les armes relles, y corbelles, en señal
de pau; perque en la guerra es pelea, en la pau es
sembra, y sega. Dir lo Profeta q' les armes se tor-
naràn corbelles, es dir que avia gran pau. La es-
pasa del nostre Rey Don laume, pera els moros
era espasa, els feya guerra pera els Christians,
pera els Valencians, es corbella, els assegura pau.
Tot ho conclou el Poeta Marcial, en vn distich
digne del seu ingeni, parlant de vna espasa.

Pax me certa ducis placidos confluxit in usus,

Agricolæ nunc sum, militis ante fui.

Mes replicara el curios: perque ara se ha cor

nat la falç, espasa, que aixi com la baixaren del trespol de la sala es torna teza, y dreta. Responch, que es dir retoricament muda la espasa, que si de espasa es fa corbella, en temps de pau, si el moro torna à Valencia el fara fugir, y que ya el esta desafiant tornada à espasa, y dient: Vine barbaro mahometa, camina, com no vens? Que yo ya telpere, ya em lo tornada espasa, pera defenlar esta mia Ciutat, vine intentau, y veuras com te anirà.

Que qui sab de espasa, fer se corbella, sab contra tu de corbella tornar se espasa.

DE clarau Ioel Profeta en lo capitol. 3. *Ioelis cap 3.*
concidite aratra vestra in gladios, & lignes vestros in lanceas? Vatable llig: concidite bidentes vestros in gladios, & falces vestras in lanceas. Pera que? Corneli à Lap. falx conflatur in Cornelij. ensem tempore belli. Vt dixit Virgilius. Lib. 1. Georg.

Et curvæ rigidum falces conflantur in ensem.

Pareix que estava mirant lo Poeta nostra espasa. Primer corbella, ò corvada, y ara dreta, y teza. *Primo falces.* Despues *rigidum conflantur in ensem.* Pera que? perque si venen moros, ya els està desde ara atemorizant, y amenaçant, que ha de pelear per Valencia, y la sua catolica Fè. *Sedes tua Deus in seculum seculi.* Y es aixi.

Que vol dir esta espasa tornant se à enderegar

Que mentres està a espasa guardarà, y defensarà nostra Ciutat, los moros no gosaràn venir, ni pensaro.

EX pulsos per lo peccat se veren nostres primers Pares del Parais, y perque no poguessen entrar a collir del arbre de la vida el fruit vital, diu lo sagrat historiador, que Collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubim, & flāmeū gladium, atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vite. Que possà a la porta del Parais vn Cherubi ab vna espasa de foch, pera que no entràs mes Adam en lo Parais. Molts reparos te la historia: lo primer, perque de foch la espasa? Non dixit flāmam gladij, sed flāmeum gladium, id est gladiū flammis vomentem. Flamejant com lo foch, està be, es lo mateix que si diguera, que la espasa estava feta vn tiò de foch, que no es tot foch, mes flamejà ab foch a la punta. Lo Parais es Valencia; Parais de roses de sançts martirs, Parais de lliris dels vergens, Parais de gesmirs de sançts Confessors, Parais florit de ciencies, florit de noblea; florit de valentia, y valor. Dest parais los expulsos son los moros, (encara que no son nostros Pares) per los peccats. La espasa quels llançà, la del señor Rey, est fonch vn Angel pera Valencia, la espasa, si aquella feta vn tiò està; feta vna Tizona, flammeum gladium, pera guardar est Parais, que els

Genes. 3.
v. 24.

Cornel.
& Lira.
Vna espasa feta vn tiò flamejant.

Cornel.

Hugo à s.
Victor.

Positus est flammeus gladius, qui hominem qui expulsus est, ita repellat, ut non liceat illi iterum intrare.

els expulsos no puixen tornar. *Sedes tua Deus, in seculum seculi.*

Altre reparo: *Posuit Cherubim*, qui juga esta espasa es Cherubi, perque no Serafi, ò altre Angel? Yo ho dirè ab S. Geroni. *Cherubim plenitudo scientiae interpretatur*. Als Serafins los quadrà el amor, als Cherubins el coneiximent, a aquells la voluntat, à estos la raho, aquells son volitius, estos racionals. Sia, diu Dieu, vn Angel racional, lo q̄ te à carrech el dur esta espasa: y aixi vem que en esta processo la espasa la porta lo señor Racional.

S. Hyer.
Esta espasa
la du lo Ra
cional de
la Ciutat.

Finalment, *virga directionis, virga regni tui*. El govern y lleys, q̄ el nostre Rey donà a Valencia foren totes amor paternal, es vara de direccio. Yo li diria si à la vara del govern directio, per les lleys directiue, à la espasa del Rey dileccio.

Que lo Rey deixant esta espasa à Valencia, li mostra la gran dileccio, è amor que li tenia.

Ionatas diligebat eum (çoes à Davit) quasi in
mam suam, nam expo'navit se Ionatas tunica, qua
erat indutus, & dedit eam David, & reliqua ves
timenta sua vsque ad gladium, & arcum, & balteum.
Amava Ionatas fill del Rey Saul à Davit, com
la sua propria vida, perque es despulla los ves

r. Reg. c.
18. v. 4.

Lo Rey dei
xant esta
espasa à
Valencia
li mostra
lo que la
estima, y
ama.

Abulensis
hic.

tits que tenia, y els donà à David, y també li dona la espasa, y el arch, y el ceñidor, ò banda militar. Repara el Abulens en estes dades, y en particular en la espasa. Darli à David vna espasa, era señal de tan gran amor, darli vna espasa era ostentar quel estimava com la sua vida? Si li daria totes les armes morriò, gola, peto, espallar, braçallets, cota, manyoples, cuixes, botes, y espueles tant polides totes, y tan riques, com se pot creure, que les avria Princep tan gran, estava be, mes vna espasa? Si vna espasa, respon lo Tostat, y dona la raho. *Quia cum gladius sit armatura levis, & communis, vtebatur semper eo Ionatas, & ob hoc erat familiarior quam alia arma.* La espasa es entre les armes la mes manual, y la ogera, les altres son mes feixugues, y pesades, lo arch sols lo du el Princep quant va à caçar, ò a pelear, lo morriò, peto, y les demes, quant ix a vn deffasiu, ò a vn torneig, mes la espasa nunca la deixa del costat, *Erat ei familiarior, quam cetera arma.* Esta era la joya mes amada, mes familiar, mes apreada, y estimada de Ionatas, perque sempre la duya en si, per hon dantli esta arma de la espasa, li mostrava lo major amor, y dileccio, que li podia mostrar, ostenta quel amava com à la vida sua. *Ionatas diligebat David qua si animam suam.*

Q Valencia, que amor, i que estimacio te ha

mostr

mōstrat lo Rey ion Señor, y Cōquistador tan
 gran, que te ha donat en señal de la sua dileccio.
 la espasa Augusta, y victoriosa familiar amiga,
 y amada de la Alteza, estima favor tan gran,
 ama caritat tan fina, agraix dadiva tan preciosa,
 y enten, que dante la espasa, te ha dat quant tu
 podies desitjar. Esta espasa, es la del Parais, que
 guardarà q̄ en tu no entrē moros. Esta espasa es la
 de Elies, ab que foren degollats los Profetes de
 Baal. Esta espasa es la de Ionatas, que declara el
 amor que tenia à Davit. Esta espasa es la de Da-
 vit ab que vencè la superbia del Filisteu Iagant.
 Esta espasa es la de Iudit, ab que fonch degollat
 Olofornes. Esta espasa, es la de Jeremies, que
 fonch donada à Iudes Machabeu. Esta espasa es
 la de Apolloni mort, ab que apres triunfava el
 Capita invicte Iudes. Esta espasa es la que en lo
 Apocalipsis hixquè de la boca de Deu. Esta en-
 fi es la espasa sancta, que S. Pere Nolasco pro-
 curà entrar en Valencia, y ara vn fill seu la pro-
 cura honrar.

Sancta, perq̄ per ella entra en tu la sancta Fè
 catolica. Sancta, perque ha desterrat de dins tu a la
 Mahometana blasfemia, y supersticio. Sancta,
 perque per ella tens la vera Religio. Sancta, per-
 que per ella tens esta Cathedral tan sancta, y tan-
 tes sanctes Parroquies. Sancta perque per ella te
 han

Perque es-
 ta espasa
 mereix
 dirse san-
 cta-

han vengut tan sanctes Clerecies ; y Religions-
 Sancta, porque ella ta dat fills tan sancts, Prelats
 tan insignes, Ciutadans tan nobles, Magistrats
 tan prudents, Dotors, tan sabis, y Ciutadans tan
 richs, tan nobles, y discrets. O Valencia illustre.

Accipe gladium sanctum. Esta es la espasa sancta;
 per qui regna en tu la virtud, per qui ll uix en
 tu la Fe, per qui es radica en tu la esperanca, per-
 qui sensengue en tu la caritat, per esta tens tot lo
 be, per esta foch bandejat de tu lo barbaro, y cruel
 Mahoma. Y per esta entra dins tu Iesu Christ

verdader Sol de Iusticia, que dona en esta

vida claror de gracia, y et coronara en

l'altra de resplandors de glo-

ria. Amen.

(:.)

FINIS.

